

SEKO – seudullinen kokoelma

Selvitys PIKI-kirjastojen aineiston hankinnan ja käsittelyn yhteistyön syventämisestä

Maaret Lehtovirta

Toukokuu 2008

Sisällys

Taulukot.....	4
1 Johdanto.....	5
2 Kokoelmayhteistyö yleisissä kirjastoissa	5
2.1 Kirjastokimpat ja seutukirjastot	5
2.2 Yhteenveto seudullisesta kokoelmayhteistyöstä.....	6
2.3 Kustannustenjakoperusteet	7
3 PIKI-kirjastot	9
3.1 PIKI-kirjastot ja -kunnat.....	9
3.2 PIKI-kirjastojen henkilökunta ja toimipisteet	11
4 Selvityksen toteutus	14
5 Selvityksen keskeiset käsitteet.....	16
6 PIKI-kirjastojen aineistonhankinnan ja kokoelmien nykytila	18
6.1 Kokoelmat ja hankinnat 2006	18
6.2 Aineiston valinta- ja hankintatavat.....	24
6.3 Aineistonhankinnan hitaimmat työvaiheet ja ongelmakohdat	26
6.3.1 Aineistonhankinnan hitain työvaihe	26
6.3.2 Aineiston hankinnan ongelmakohdat	27
6.4 Kirjastojen aineistonhankinnan henkilökunta.....	27
6.5 Aineistonhankintaan käytetty työaika	28
6.6 Aineiston valinnan nykyiset painopisteet	30
6.7 Varastot.....	31
6.8 Kuljetukset ja seutuvaraukset	33
7 Kyselyjen tulokset.....	34
7.1 Kilpailutus.....	34
7.2 Aineiston tarjonta valintaa varten	37
7.2.1 Yhteiset PallasPron valintalistat.....	37
7.2.2 Muun aineiston tarjoaminen valittavaksi	38
7.3 Aineiston tilaaminen ja reklamointi	39
7.4 Luettelointi.....	40
7.5 Aineiston lainauskuntoon saattaminen	40
7.6 Varastointi.....	41
7.7 Aineistonhankinnan ohjeet ja toimintatavat	42
7.7.1 Aineistonvalinnan periaatteet.....	42
7.7.2 Kirjastojen erikoistuminen	43
7.7.3 Yhteisten ohjeiden laatija.....	45
7.8 Kunnan byrokratia yhteishankinnoissa.....	45

7.9 Kokoelmayhteistyön hyödyt asiakkaille.....	45
7.10 Pelot ja ongelmat.....	46
7.11 Kehitysideat	46
8 Käynnit kirjastoissa.....	47
9 Kokoelmayhteistyön toteutusvaihtoehdot	48
10 Ohjausryhmän johtopäätökset kyselyjen tuloksista sekä projektista	51
11 Ohjausryhmän ehdotus kokoelmayhteistyön toteuttamisesta.....	54
Lähteet.....	56
Liitteet	58
Liite 1: Ensimmäisen kyselyn saate ja kysymykset.....	58
Liite 2: Toisen kyselyn saate ja kysymykset	60
Liite 3: Kolmannen kyselyn saate ja kysymykset.....	62
Liite 4: Kolmannen kyselyn tarkennuksen saate, kysymys ja käsitteet	64
Liite 5: Seudullinen kokoelma –seminaarin ohjelma.....	67
Liite 6: Aineiston hankinnan ajankäyttö kirjastoittain	68

Taulukot

Taulukko I. PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvien kuntien asukasluku vuoden 2006 lopussa	11
Taulukko II. PIKI-kirjastojen henkilötyövuodet 2006	12
Taulukko III. PIKI-kirjastojen toimipisteiden määrä 2006	13
Taulukko IV. Kirjastoaineistokulut PIKI-kirjastoissa vuonna 2006	19
Taulukko V. PIKI-kirjastojen aineistonhankinta vuonna 2006	20
Taulukko VI. PIKI-kirjastojen kirjan keskihinta vuonna 2006	21
Taulukko VII. Sanoma- ja aikakauslehtien hankinnat PIKI-kirjastoihin vuonna 2006	22
Taulukko VIII. PIKI-kirjastojen kokoelmat vuonna 2006	23
Taulukko IX. PIKI-kirjastojen kokoelmat, hankinnat ja poistot vuonna 2006	24
Taulukko X. Kirja-aineistojen hankintasopimusten päättymisvuodet	25
Taulukko XI. Aineistonhankinnan tehtävien hoito	28
Taulukko XII. PIKI-kirjastojen erikoiskokoelmat ja aineiston valinnan painopisteet	31
Taulukko XIII. PIKI-kirjastojen varastossa olevan aineiston ja varastojen määrä	32
Taulukko XIV. Varastossa olevan aineiston määrä suhteessa kirjaston kokoelmiin	33
Taulukko XV. Seutuvaraukset vuonna 2007	34

1 Johdanto

Yleiset kirjastot Suomessa ovat tehneet yhteistyötä jo pitkään. Kirjastokimpat yleistyivät 1990-luvulla, mutta yhteistyötä on ollut ilman kimppojakin. Yleensä kirjastokimpat keskittyvät kirjastojärjestelmän ympärille. Atk-yhteistyön lisäksi kirjastot ovat tehneet yhteistyötä mm. aineiston hankinnassa. Monet kirjastot ovat kilpailuttaneet hankintojaan yhdessä.

Opetusministeriö suosittelee Kirjastostrategia 2010:ssä kuntien välisen yhteistyön lisäämistä sekä kuntien yhteisen kirjastolaitoksen perustamista esimerkiksi seutukirjastoperiaatteella. Tällä tavoin varmistettaisiin palvelun laatu ja aineistoresurssien optimaalinen käyttö. (Kirjastostrategia 2010, 24.) Kirjastojen tehokkaalla yhteistyöllä ja keskitettyjen palvelujen mallilla voidaan säästää kustannuksissa, ajassa ja päällekkäisessä työssä. Yhteistyöllä vältetään myös päällekkäisiltä aineistonhankinnoilta. (Kirjastostrategia 2010, 26.)

PIKI-kirjastot syntyivät vuonna 2002, kun ensimmäiset kuusi Tampereen ympäristökuntien kirjastoa liitettiin Tampereen kaupunginkirjaston tietokantaan. Vuonna 2008 PIKI-yhteisjärjestelmässä on jo 22 kunnan kirjastot. PIKI-kirjastojen yhteistyön perusta on yhteinen PallasPro kirjastojärjestelmä. Osassa kilpailutuksista on ollut mukana maakuntakirjastoalueen kirjastoja, esimerkiksi lehtien ja kirjamuovien hankinnassa. PIKI-kirjastoihin kuuluminen ei kuitenkaan ole pakottanut yhteisiin hankintoihin, vaan hankinnat on tehty yhdessä vapaaehtoisella pohjalla. Kaikki PIKI-kirjastot eivät ole olleetkaan mukana kilpailutuksissa.

PIKI-kirjastojen aloitteesta on haluttu selvittää PIKI-kirjastojen mahdollisuutta laajempaan kokoelmayhteistyöhön. Kirjastoilla olisi siihen selvää halukkuutta. Yhteistyöllä voitaisiin parantaa asiakaspalvelua, karsia päällekkäisiä töitä ja tehostaa toimintoja. PIKI-yhteisjärjestelmässä on jo aikaisemmin yhtenäistetty kirjastojärjestelmän parametreja asiakaspalvelun parantamiseksi, kuten esimerkiksi aineiston laina-aikoja, myöhästymismaksukäytäntöjä ja varauksiin liittyviä toimintoja.

2 Kokoelmayhteistyö yleisissä kirjastoissa

2.1 Kirjastokimpat ja seutukirjastot

Kirjastoilla on ollut pitkään yhteistyötä keskenään. Kirjastokimppoja alkoi syntyä 1990-luvulla (Kekki 2003, 13). Kirjastokimppalla tarkoitetaan yleensä maantieteellisesti lähekkäin olevien kirjastojen yhteis-

tä kirjastojärjestelmää. Sen avulla muodostuu yhteinen palveluverkko. (Saarti 2000, 9.) Kirjastokimppa perustuu vapaaehtoisuuteen. Se on kunta- ja hallintorajat ylittävää seutuyhteistyötä eri kirjastojen kesken. Kimpat voivat muodostua myös yli maakuntakirjasto- ja läänirajojen. Kirjastokimpat eivät ole virallisia tai hallinnollisia organisaatioita, joten ne eivät saa valtion rahoitusta. (Kekki 2003, 13.)

Kimppojen syntyyn vaikutti yhteisen kirjastojärjestelmän lisäksi myös kirjastoaineiston määrärahojen supistuminen. Kimpat voivat tehdä yhteistyötä aineistohankinnoissa. Hankintojen lisäksi kirjastokimpoissa voidaan sopia aineistojen hankinnan työnjaosta. (Kekki 2003, 13.)

Kirjastokimppaa tiiviimpi yhteistyön muoto on seutukirjasto. Seutukirjastossa kirjastoilla voi olla yhteinen hallinto ja talous (Heinisuo, Koskela & Saine, 2004, 53). Viime vuosina eri puolilla Suomea on tehty seutukirjastonselvityksiä seudullisen yhteistyön lisäämiseksi. Ensimmäiset toiminnan aloittaneet seutukirjastot ovat Mikkelin ja Joensuun seutukirjastot. Mikkelin seutukirjastoon kuuluvat Mikkelin kaupunginkirjaston lisäksi Ristiinan, Pertunmaan ja Puumalan kuntien kirjastot (Utriainen Leila 10.10.2007). Joensuun seutukirjastoon kuuluu seitsemän kuntaa ja 110 000 asukasta. Joensuun kaupunginkirjaston lisäksi seutukirjastoon kuuluvat Enon, Kontiolahden, Liperin, Outokummun, Polvijärven ja Pyhäselän kunnankirjastot. (Rouvinen & Pilppula.) Seudullisella yhteistyöllä tavoitellaan yleensä toimintojen tehostumista ja kustannussäästöjä (Seutukirjastonselvitys 2006, 9). Kokoelmayhteistyö on vain yksi osa kirjastotyötä, jota voidaan seudullisessa yhteistyössä tehostaa.

2.2 Yhteenvedo seudullisesta kokoelmayhteistyöstä

Seudullisen yhteistyön avulla voidaan hankintojen kilpailutus tehdä yhdessä, jolloin saadaan tilauksista sama alennus kaikille kilpailutuksessa mukana oleville kunnille. Varsinkin pienet kunnat hyötyvät suuremmista alennusprosentista. Yhteinen hankinta tehostaa toimintaa ja tuo taloudellista hyötyä. (Koivu 2002; Seutukirjastonselvitys 2006, 9). Yhteistä hankintakilpailutusta on tehty useissa kunnissa jo useita vuosia ilman tiiviimpää seutukirjastoa. Hankintayhteistyötä on ollut Hämeenlinnan, Joensuun, Jyväskylän, Kouvolan ja Salon seudun kirjastoilla jo ennen seutukirjasto- tai seudullisen yhteistyön selviytyksiä. (Koivu 2002; Lovio 2006, 8; Nikkanen 2006, 8.; Pilppula 8.10.2007; Seutukirjastonselvitys 2006, 13.)

Yhteisestä hankintakilpailutuksesta on hyötyä myös verkkoaineistojen hankinnassa. Pienet kunnat saavat paremman mahdollisuuden hankkia verkkoaineistoja yhdessä isomman kunnan kanssa. (Seutukirjastonselvitys 2006, 9.) Seudullinen yhteistyö luo tarpeeksi suuren yksikön sopimusten solmimiseen toimittajien kanssa ja organisoimaan verkkoaineiston jakelun asiakkaille (Koivu 2002).

Seudullisessa kokoelmatyössä voidaan kirjastojen kesken sopia yhteisestä hankinta- ja aineistopolitiikasta. Yhteisellä aineistopolitiikalla voidaan välttää turhia hankintoja ja säästää saman nimekkeen kappalemäärissä. Kaikkea ei tällöin tarvitse hankkia kaikkiin seudun kirjastoihin, vaan sitä voidaan kuljettaa toimipisteestä toiseen. Erikoisaineistoa voidaan myös kierrättää siirtokokoelmina. Kirjastot voivat myös erikoistua erilaisen aineiston hankintaan käyttäjäkunnan mukaan tai kirjastoilla on omat vastualueensa. Kunkin kunnan kirjastot voivat päättää yhteisestä aineistopolitiikasta ja –hankinnasta huolimatta oman aineistonsa valinnasta. Tällä saadaan huomioitua paikallisuus aineistonvalinnassa. (Koivu 2002; Nikkanen 2002, 20, Seutukirjastonselvitys 2006, 9.)

Aineiston tilaaminen, vastaanottaminen, luettelointi ja lainauskuntoon saattaminen voidaan hoitaa keskitetysti. Näiden toimintojen keskittämällä saadaan aikaan työnsäästöä ja päällekkäisten toimintojen karsimista seudullisessa kirjastossa. (Hartikainen 2006; Koivu 2002; Lovio 2006, 8; Pilppula 8.10.2007; Utriainen 10.10.2007.)

Seudullisessa yhteistyössä voidaan sopia myös yhteisistä varastointiohjeista. Tällä vältetään päällekkäistä työtä sekä säästetään tilaa, josta on puutetta varsinkin pienissä yksiköissä. Kaikkea aineistoa ei kannata varastoida pienissä kirjastoissa, vaan keskittää varastointi isompaan yksikköön. Yhteistyössä voidaan muodostaa myös yksi yhteinen varasto, jolloin yksiköt luopuvat omista varastoistaan. (Hartikainen 2006; Koivu 2002; Nikkanen 2002, 29.)

Kaiken kaikkiaan seudullisella yhteisellä kokoelmatyöllä säästetään rahaa ja karsitaan päällekkäisiä toimintoja. Toiminnallisia etuja saadaan osittain työn keskittämällä ja osittain työn jakamisella. Toiminnot saadaan tällä tavoin tehokkaammiksi.

2.3 Kustannustenjakoperusteet

Yhteistyön kustannuksien jakoon on eri malleja jo olemassa olevissa seutukirjastoissa sekä seutukirjastonselvityksissä. Yksinkertaisin malleista on asukaslukuun perustuva kustannusten jako. Malli on käytössä Joensuun seutukirjastossa sekä sitä on ehdotettu Kouvolan seudun yhteistyön kustannusten jakomalliksi. (Lovio 2006, 13; Pilppula 8.10.2007.)

Jyväskylän seutukirjastonselvityksessä kustannusten jakomalliksi ehdotettiin seutukirjastoon liittymisajankohdan kustannus- ja palvelutasoon perustuvaa kustannustenjakomallia. Tällöin kunnissa säilytetään liittymisvuotta edeltävän vuoden kustannus- ja palvelutaso. Sopimuskunta maksaa seutukirjas-

ton toiminnasta ja hallinnosta ylläpitäjäkunnalle vuosittain sopimuskunnan valtuuston vahvistaman talousarvion mukaisen maksuosuuden. Kukin kunta päättää itse, minkä verran se haluaa panostaa alueensa kirjastotoimintaan. (Seutukirjastaselvitys 2006, 45.)

Mikkelin seutukirjastossa kaikki mukana olevat kunnat ovat tehneet yhteishankintasopimuksen Sen mukaan maksettava korvaussumma pitää sisällään kaikki ko. kirjaston kustannukset kiinteistökuja lukuun ottamatta. Sopimuksessa korvaussumma on sidottu kunnan tietyn vuoden opetusministeriön tilastoihin ilmoittamiin suoritteisiin ja tunnuslukuihin. Korvaussumma tarkistetaan vuosittain. Jos kunta haluaa panostaa enemmän kirjastotoimintaan, palvelun korvaussummaa nostetaan tai päinvastoin. Kunta siis päättää itse, paljonko se haluaa kirjastoonsa satsata. (Utriainen 10.10.2007.)

Molemmilla kustannustenjakomalleilla on sekä hyvät että huonot puolensa. Jyväskylän seutukirjastonselvityksessä asukaslukupohjaisen kustannustenjakomallin heikkoutena pidettiin eriarvoista lähtötilannetta sekä eri aikaan seutukirjastoon liittyvien kuntien määrän ja asukasluvun vaikutusta maksuosiin. Osuudet pitäisi tarkistaa uudestaan aina, kun uusi kunta liittyy seutukirjastoon. Jyväskylän mallissa kunnat liittyvät vähitellen seutukirjastoon, joten maksuosiin ennustettavuus on heikko. Ongelmana kaikissa kustannustenjakomalleissa pidettiin myös sitä, että yksittäisen kunnan säästötoimet kiristäisivät jakosuhteen mukaisesti kaikkien seudun kirjastojen taloutta. (Seutukirjastonselvitys 2006, 47.)

Kouvolan seudullisessa kirjastoyhteistyöselvityksessä puolletaan asukaslukuun perustuvaa kustannustenjakomallia sillä, että palvelujen seudullinen käyttö on yleistä ja kirjastojen palvelujärjestelmän keskinäinen riippuvuus on jo muodostunut vahvaksi. Asukasluvun mukaisella kustannusten jaolla seutukirjastossa on mahdollisuus tasata palvelujen laatua ja saatavuutta sopimuskuntien alueella. Lovion mukaan kustannus- ja palvelutason vaihtelun mahdollistavan mallin (Jyväskylän malli) vahvuutena on se, että kirjastomenot eivät seutukirjastoon liittyessä muutu ratkaisevasti. Etuna on myös se, että seutukirjaston perustamiseen liittyvät poliittiset päätökset eivät edellytä palvelujen uudelleen priorisointia niissä kunnissa, jotka ovat panostaneet muita kuntia vähemmän kirjastopalveluihin. (Lovio 2006, 13, 16.)

Varsinaisen aineistomäärärahan jako kirjastoille on toteutettu hieman eri tavoin jo toiminnassa olevissa Joensuun ja Mikkelin seutukirjastoissa. Mikkelin seutukirjastossa aineistomäärärahat jaetaan kirjastoille ja osastoille kirjaston esimiesryhmän hyväksymän jakoperusteen mukaan. Kirjastotoimenjohtaja tekee esityksen esimiesryhmälle aineistomäärärahojen jaosta. (Utriainen 10.10.2007.) Joensuun seutukirjastossa aineistomääräraha on jaettu kirjastojen kesken karkeasti asukasluvun mukaisessa suhteessa.

Niissä kohdin, missä muutos entiseen olisi ollut suuri, on tehty lievennyksiä määrärahojen jakoon. (Pilppula 8.10.2007.)

3 PIKI-kirjastot

3.1 PIKI-kirjastot ja -kunnat

PIKI-yhteisjärjestelmä on Pirkanmaalla toimiva yleisten kirjastojen yhteinen kirjastojärjestelmä. PIKI tulee sanoista Pirkanmaan Kirjastot. PIKI-yhteisjärjestelmä perustettiin syksyllä 2002, jolloin Tampereen kaupunginkirjaston kirjastojärjestelmään liitettiin kuuden Pikantti-kirjaston (Hämeenkyrö, Kangasala, Lempäälä, Pirkkala, Viljakkala ja Ylöjärvi) järjestelmän tiedot. Seuraavien vuosien aikana eri aikoina vuodesta yhteisjärjestelmään on liittynyt lisää kirjastoja. Vuoden 2007 lopussa järjestelmässä on yhteensä 22 kunnan- tai kaupunginkirjastoa. Viimeisin PIKI-yhteisjärjestelmään liittynyt kirjasto on Ikaalisten kaupunginkirjasto joulukuussa 2007.

PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluu suurin osa Pirkanmaan kirjastoista. Vain kuuden Pirkanmaan kunnan kirjastot (Kihniö, Kuru, Mouhijärvi, Parkano, Ruovesi ja Virrat) ovat jääneet järjestelmän ulkopuolelle. Näistäkin Kuru ja Mouhijärvi liittyvät PIKI-yhteisjärjestelmään kuntaliitosten myötä vuonna 2009. Mouhijärvi liittyy perustettavaan Sastamalan kaupunkiin yhdessä Vammalan ja Äetsän kanssa ja Kurun kunta liittyy Ylöjärven kaupunkiin. Vuoden 2007 lopussa PIKI-kirjastoihin kuuluvat Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kuhmalahti, Kylmäkoski, Lempäälä, Mänttä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vammala, Vesilahti, Vilppula, Ylöjärvi ja Äetsä. Kuvassa 1 on esitetty PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvat kunnat ja kaupungit.

Kuva 1: PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvat kunnat

PIKI-kirjastojen alueella asui vuoden 2006 lopussa 439 163 asukasta. Se on noin 94 % Pirkanmaan asukkaista. Tampereella asuu lähes puolet (n. 47 %) PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvien kuntien asukkaista. Muita suuria kuntia ovat Nokia, Kangasala ja Ylöjärvi, joissa kaikissa on yli 25 000 asukasta. Kunnista asukasluvultaan pienin on Kuhmalampi, jossa on vain 1120 asukasta. (Opetusministeriön Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2006.) PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvien kuntien asukasluku jakautuu taulukon I mukaisesti.

Taulukko I. PIKI-yhteisjärjestelmään kuuluvien kuntien asukasluvu vuoden 2006 lopussa (Opetusministeriön Suomen yleisten kirjastojen tilastot)

	Asukasluvu	% kaikista asukkaista
Tampere	204337	46,5
Nokia	29147	6,6
Kangasala	26807	6,1
Ylöjärvi *	25115	5,7
Valkeakoski	20408	4,6
Lempäälä	18248	4,2
Vammala *	16587	3,8
Pirkkala	14875	3,4
Akaa *	13789	3,1
Hämeenkyrö	10186	2,3
Orivesi *	9496	2,2
Ikaalinen	7547	1,7
Pälkäne *	6861	1,6
Mänttä	6525	1,5
Urjala	5565	1,3
Vilppula	5457	1,2
Äetsä	4955	1,1
Vesilahti	3831	0,9
Punkalaidun	3450	0,8
Kylmäkoski	2633	0,6
Juupajoki	2224	0,5
Kuhmalahti	1120	0,3
Yhteensä	439163	100,0

* Akaan luvussa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala
 Oriveden luvussa on mukana osa Längelmäkeä
 Pälkäneen luvussa on mukana Luopioinen
 Vammalan luvussa on mukana Suodenniemi
 Ylöjärven luvussa on mukana Viljakkala

3.2 PIKI-kirjastojen henkilökunta ja toimipisteet

Luvun taulukoissa on käytetty lähteenä Opetusministeriön Suomen yleisten kirjastojen tilastoja vuodelta 2006.

PIKI-kirjastojen henkilökunnan määrä vaihtelee muutamasta henkilötyövuodesta yli 200 henkilötyövuoteen. Suurin kirjastoista on Tampereen kaupunginkirjasto, jossa henkilökunnasta kirjastoammatillisia on 141,28 henkilötyövuotta. Koko henkilökunnan määrä Tampereen kaupunginkirjastossa on 229,56 henkilötyövuotta. Tampereen kaupunginkirjaston jälkeen henkilötyövuosiltaan suurimmat kirjastot ovat Kangasala, Nokia, Valkeakoski ja Ylöjärvi. Pienin PIKI-kirjastoista henkilötyövuosiltaan on Juupajoen kunnankirjasto 1,35 henkilötyövuodellaan. PIKI-kirjastojen henkilötyövuodet on esitetty tarkemmin taulukossa II.

Taulukko II. PIKI-kirjastojen henkilötyövuodet 2006

	Henkilötyövuodet yhteensä	Kirjaston palkkaamat	Kirjastoammatilliset	Muut
Tampere	229,56	186,07	141,28	43,49
Kangasala	26,76	23,89	20,55	2,87
Nokia	26,63	20,84	17,17	5,79
Valkeakoski	20,91	20,03	18,33	0,88
Ylöjärvi *	20,80	18,60	16,50	2,20
Vammala *	14,92	13,55	10,80	1,37
Lempäälä	13,18	12,38	10,38	0,80
Pirkkala	12,70	12,00	11,00	0,70
Akaa *	11,83	10,00	9,00	1,83
Hämeenkyrö	9,50	7,00	7,00	2,50
Pälkäne*	6,82	5,71	5,40	1,11
Orivesi	6,33	5,20	5,00	1,13
Ikaalinen	5,67	4,33	3,00	1,34
Urjala	5,17	4,00	4,00	1,17
Vilppula	5,13	1,03	2,86	1,10
Mänttä	5,00	4,80	3,80	0,20
Äetsä	4,85	4,26	3,00	0,59
Vesilahti	3,40	2,80	2,80	0,60
Punkalaidun	2,51	2,17	1,17	0,34
Kuhmalahti	2,00	1,00	1,00	1,00
Kylmäkoski	2,00	2,00	2,00	0,00
Juupajoki	1,35	1,19	0,08	0,16
Yhteensä	437,02	362,85	296,12	71,17

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala
Pälkäneessä on mukana Luopioinen
Vammalassa on mukana Suodenniemi
Ylöjärvessä on mukana Viljakkala

PIKI-kunnista viidessä on ainoastaan pääkirjasto. Pääkirjaston lisäksi kunnassa saattaa kuitenkin olla kirjastoauto. Keskimäärin PIKI-kirjastoilla on pääkirjaston lisäksi yhdestä kolmeen sivukirjastoa. Tampereen kaupunginkirjastolla on pääkirjaston lisäksi 14 lähikirjastoa. Yhteensä PIKI-kirjastoilla on 66 kiinteää toimipistettä laitoskirjastoja lukuun ottamatta. Lempäälällä ja Valkeakoskella on nykyisin yhteinen kirjastoauto. Punkalaidun käyttää kirjastoauton ostopalveluita. PIKI-kirjastojen toimipisteet vuonna 2006 on esitetty taulukossa III.

Taulukko III. PIKI-kirjastojen toimipisteiden määrä 2006

	pää- ja sivukirjastoja	kirjastoautoja	laitoskirjastoja	muita palvelupaikkoja
Akaa *	2	0	0	5
Hämeenkyrö	2	1	0	1
Ikaalinen	2	1	0	2
Juupajoki	3	0	0	0
Kangasala	4	1	0	0
Kuhmalahti	1	0	0	0
Kylmäkoski	1	0	0	0
Lempäälä	3	1	0	0
Mänttä	1	0	0	1
Nokia	3	1	1	2
Orivesi	2	0	0	0
Pirkkala	2	0	0	2
Punkalaidun	1	1	0	0
Pälkäne *	4	0	0	5
Tampere	15	2	5	44
Urjala	1	1	0	0
Valkeakoski	2	1	0	1
Vammala *	6	1	0	4
Vesilahti	2	0	0	0
Vilppula	4	0	0	2
Ylöjärvi *	2	1	0	1
Äetsä	3	0	0	2
Yhteensä	66	12	6	72

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala

Pälkäneessä on mukana Luopioinen

Vammalassa on mukana Suodenniemi

Ylöjärvässä on mukana Viljakkala

4 Selvityksen toteutus

PIKI-kirjastojen kokoelmayhteistyön syventämisen selvitys tehtiin opetusministeriön myöntämällä avustuksella 1.10.2007-31.3.2008. Hanke sai nimekseen SEKO – seudullinen kokoelma.

Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat:

kirjastonjohtaja Seija Heikkilä / Pälkäneen kunnankirjasto

kokoelmapäällikkö Maarit Helén / Tampereen kaupunginkirjasto

kirjastotoimen apulaisjohtaja (ts.) Pirjo Järvinen / Tampereen kaupunginkirjasto (7.2.-31.3.2008)

kirjastotoimen apulaisjohtaja Maija Kanerva / Tampereen kaupunginkirjasto (1.10.2007-6.2.2008)

kirjastotoimenjohtaja Seija Köppä / Ylöjärven kaupunginkirjasto

kirjastonhoitaja Maaret Lehtovirta / Tampereen kaupunginkirjasto

kirjastotoimenjohtaja Päivi Mäki-Kerttula / Äetsän kunnankirjasto

informaatikko Merja Rostila / Pirkkalan kunnankirjasto

toimistoiesimies Sinikka Rynkä-Hokkanen / Tampereen kaupunginkirjasto

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi kirjastotoimen apulaisjohtaja Maija Kanerva 6.2.2008 saakka. Tämän jälkeen (7.2.-31.3.2008) puheenjohtajan tehtäviä hoiti kokoelmapäällikkö Maarit Helén. Selvityksen tekijänä ja kirjoittajana sekä ohjausryhmän sihteerinä oli kirjastonhoitaja Maaret Lehtovirta. Ohjausryhmä kokoontui keskimäärin kerran kuussa. Ohjausryhmän kokouksia järjestettiin 4.10.2007, 29.10.2007, 28.11.2007, 7.1.2008, 29.1.2008, 11.3.2008 ja 4.4.2008.

Selvityksessä tehtiin kolme kyselyä ja yksi kysymyksen tarkennus PIKI-kirjastojen kirjastoimenjohtajille / kirjastonjohtajille tai aineiston hankinnasta vastaavalle. Ensimmäinen kysely toteutettiin sähköpostikyselynä lokakuussa 2007. Kysely ja saatekirje löytyvät kokonaisuudessaan liitteestä 1. Vastausaika kyselyyn oli viikko ja vastausten tuli olla perillä viimeistään 19.10.2007. Kaikilta 22 kirjastolta saapui vastaus viimeistään karhusähköpostin tai –puhelun jälkeen.

Toinen kokoelmayhteistyön mahdollisia toimintatapoja kartoittanut kysely tehtiin sähköpostikyselynä marraskuussa 2007. Kysely ja saatekirje on esitetty liitteessä 2. Toiseen kyselyyn vastausaika oli kaksi viikkoa ja vastausten tuli olla perillä viimeistään 19.11.2007. Kirjastojen vastaukset Kuhmalahden kunnankirjastoa lukuun ottamatta saatiin viimeistään karhusähköpostin jälkeen.

Kolmas kokoelmayhteistyökysely tehtiin sähköpostikyselynä joulukuussa 2007. Kyselyn aiheena oli aineistonhankinnan työvaiheisiin kuuluva työaika sekä työvaiheita tekevien henkilöiden kartoitus. Vastausaikaa kyselyyn oli 3.1.2008 saakka. Kolmannen kyselyn saatekirje ja kysymykset on esitetty liitteessä 3. Kaikilta kirjastoilta saapui vastaus viimeistään karhuamisen jälkeen.

Kolmannen kyselyn jälkeen tehtiin vielä tarkentava kysely kolmannen kyselyn toisesta kysymyksestä, joka koski aineiston hankinnan eri vaiheisiin käytettyä työaika. Kolmannen kyselyn perusteella tuli ilmi, että kirjastoissa sisällytettiin eri hankintavaiheisiin eri asioita. Tämän perustella ohjausryhmä teki tarkemmat määrittelyt hankinnan vaiheista ja kolmannen kyselyn kysymys kaksi lähetettiin uudelleen kirjastoihin arvioitavaksi. Vastausaikaa kysymykseen oli hieman yli viikko. Vastausten tuli olla perillä viimeistään 4.2.2008. Tarkennuksia työajan käyttöön saatiin 14 kirjastolta. Tarkennettu kysymys, saate ja käsitteiden yhteenveto on esitetty liitteessä 4.

Selvityksen aikana projektin vetäjä Maaret Lehtovirta teki myös vierailuja PIKI-kirjastoihin. Vierailut tehtiin joulukuussa 2007 ja tammikuussa 2008. Vierailut kirjastot olivat Kylmäkosken kunnankirjasto 20.12.2007, Kangasalan kunnankirjasto ja Oriveden kaupunginkirjasto 8.1.2008, Valkeakosken kaupunginkirjasto 17.1.2008, Ikaalisten kaupunginkirjasto 24.1.2008, Akaan kaupunginkirjasto 28.1.2008 ja Nokian kaupunginkirjasto 30.1.2008.

Kyselyjen ja kirjastovierailujen lisäksi järjestettiin seudullinen kokoelma –seminaari 6.3.2008 Tampereen kaupunginkirjaston pääkirjastossa. Seminaaripäivän ohjelmaan kuului sekä SEKO-projektin läpikäyntiä että vierailevia luennoitsijoita. Seminaarissa esiteltiin hankintayhteistyön toteutusvaihtoehdot PIKI-kirjastoille ja kuultiin kokoelmayhteistyöstä jo olemassa olevia toteutusmalleja. Kirjastonjohtaja Kaisu Kärnä Pyhäselän kirjastosta kertoi kokoelmayhteistyöstä Joensuun seutukirjastossa ja informaatikko Jaakko Sannemann Espoon kaupunginkirjastosta esitteli kirjastokokoelmien kehittämistä ja kokoelmayhteistyötä Espoon kaupunginkirjastossa. Seminaaripäivän koko ohjelma on esitetty tarkemmin liitteessä 5. Seminaaripäivänä PIKI-kirjastolaisilta ei juurikaan saatu kommentteja hankintayhteistyön toteutusmalleista, joka olisi auttanut ohjausryhmää hankintayhteistyön toteutusehdotuksen valitsemisessa. Muuten päivän antiin oltiin tyytyväisiä.

5 Selvityksen keskeiset käsitteet

Luvussa käydään läpi kyselyissä ja selvityksessä esille tulevia aineistonhankinnan keskeisiä käsitteitä.

Aineiston lainauskuntoon saattaminen

Aineiston lainauskuntoon saattamiseen kuuluu teoksen tarroitus sekä nide- että infotarralla ja mahdollisilla muilla tarroilla sekä teoksen muovittaminen.

Aineiston tarjonta valintaa varten

Aineiston tarjonta valintaa varten tarkoittaa kaikkien eri aineistolajien (sekä uuden että vanhan aineiston) tarjolle asettamista ja valintojen aikatauluttamista toimittajien kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Se tarkoittaa myös tarjottavan aineiston tarkastamista ennen valittavaksi panoa (esimerkiksi mistä tilataan, miten laitetaan tarjolle, onko kyseessä jatkotilaus jne.). Eri aineistotoimittajien tarjonnan seuraaminen (esimerkiksi internetistä) ja seurannassa esille tulevan aineiston valittavaksi laittaminen kuuluu tähän työvaiheeseen. Työvaiheeseen kuuluu uuden aineiston tarjolle laittaminen mahdollisimman laajasti kaikista aineistolajeista.

Aineiston tilaaminen

Aineiston tilaamisella tarkoitetaan aineiston tilaamista toimittajalta joko paperilla, sähköpostilla, faksilla tai internet-käyttöliittymän kautta. Tilaamiseen kuuluu myös eri kirjastojen / osastojen (kirjastoissa joissa on useampi toimipiste) tilausten kerääminen yhteen ja tilauksen siirtäminen tilauslomakkeille tai suoraan toimittajan tietokantaan ellei tilausten keräämiseen voida käyttää PallasPron valintalista. Myös tilauspaikan etsiminen kuuluu tilaamiseen, jos tilattavaa aineistoa ei saada sopimustoimittajalta. Tilaamiseen kuuluu myös reklamointi toimittamattomista tilauksista.

Aineiston valinta

Valinnalla tarkoitetaan päätöstä sekä yksittäisen teoksen ottamisesta kokoelmaan että kyseisen teoksen hankittavasta kappalemäärästä. Valinnassa keskitytään aineiston sisältöön ei valinnan tekniseen suorittamiseen (esimerkiksi kappaleiden merkitsemiseen tietokantaan). Valinnassa arvioidaan kyseisen teoksen arvoa kyseisen kirjaston kokoelmille ja asiakaskunnalle hakemalla tietoa teoksesta erilaisista esitelyteksteistä tai arvosteluista. Aineiston valinnan apuna voidaan käyttää valintalistoja, kustantajien luetteloita ja muita tietolähteitä.

Aineiston vastaanotto

Aineiston vastaanottoon kuuluvat aineiston purku lähetyspakkauksista, lähetyslistojen tarkistus, aineiston merkitseminen saapuneeksi hankinnan toimitusosiossa PallasProssa ja mahdolliset bibliografiset korjaukset tietokantaan sekä laskujen tarkistus ja tiliöiminen. Myös toimitusvirheistä ja laskutuksesta reklamointi kuuluu aineiston vastaanottamiseen.

Hankinta

Hankinnalla tarkoitetaan koko aineiston valinnan ja hankinnan prosessia.

Hintakerroin

Kustantajien ilmoittamien nettohintaisten kirjojen hinnat kerrotaan sopimustoimittajan kanssa sovitulla kertoimella.

Nettohinta

Kustantajan ilmoittama kirjan hinta, joka kerrotaan erikseen sovitulla hintakertoimella. Kustantaja ei ole määritellyt kirjalle ohjevähittäishintaa (ovh-hintaa). Nettohinta on alin mahdollinen hinta.

Poimintaluettelointi

Poimintaluetteloinnilla tarkoitetaan luettelointitietojen poimimista jo olemassa olevista tietueista esimerkiksi BTJ:ltä tai muilta kirjastoilta. Poimintaluettelointiin ei kuulu minitietojen poimiminen. Poimintaluettelointi on minitietoja täydentävää luettelointia, jota tehdään, kun fyysinen aineisto on luetteloijan käytössä.

Primaariluettelointi

Primaariluettelointiin kuuluu teoksen bibliografisten tietojen tallentaminen tietokantaan kokonaan itse poimimatta tietoja muualta. Primaariluettelointi on minitietoja täydentävää luettelointia, jota tehdään, kun fyysinen aineisto on luetteloijan käytettävissä.

Reklamaatio

Reklamaatiolla tarkoitetaan muistutusta toimittajalle toimittamatta jääneestä aineistosta tai tavaran virheellisyyden ilmoittamista.

Tilattavan aineiston vienti tietokantaan ja hankinnan tilauskantaan

Aineiston viennillä tietokantaan tarkoitetaan valinnan teknistä suorittamista, jossa tilattava nimeke viedään ensin tietokantaan ja sitten hankinnan tilauskantaan (tilausosio on myös aina täytettävä vaikka varsinainen tilaaminen tehdään muulla tavalla). Aineisto voidaan viedä tietokantaan jo ennen valinnan tekoa (esim. tarjotaan valittavaksi valintalistoilta) tai samalla kun tietokantaan merkitään hankittavat kappalemäärät. Tietokantaan viedään tiedot joko poimimalla minitiedot tai luomalla itse tietue kirjaimella teoksen tekijä ja nimeke, painovuosi ja ISBN-numero sekä lisätään sinne tilattavan osaston / kirjaston kappaleet. Valittavan aineiston kerääminen PallasPron valintalistoiksi kuuluu aineiston vientiin tietokantaan.

Valintalista

Valintalistalla tarkoitetaan sähköisessä muodossa PallasPron hankintajärjestelmään luotavaa listaa valittavaksi tarjottavista nimekkeistä. Yksiköt voivat merkitä haluamansa kappalemäärät suoraan PallasPron kautta valintalistalle. Lista on avoinna eli sinne voi merkitä tilattavia kappaleita tietyn sovitun ajanjakson. Valintalista voi olla esimerkiksi kustantajan keväällä ilmestyvät kirjat (esim. Otava kevät 2008) tai Kirjon 16/2007 suomalaiset kirjat. Valintalistoja voi olla avoinna samaan aikaan useita erilaisia.

6 PIKI-kirjastojen aineistonhankinnan ja kokoelmien nykytila

6.1 Kokoelmat ja hankinnat 2006

Luvussa on käytetty lähteenä Opetusministeriön Suomen yleisten kirjastojen tilastoja vuodelta 2006. Taulukossa IV on esitetty PIKI-kirjastojen kirjastoaineistokulut vuonna 2006. Kirjastoaineistokulut vaihtelevat 4,57 eurosta 20,9 euroon asukasta kohden PIKI-kirjastoissa. Keskiarvo on 7,79 €/ asukas. Kirjojen hankintakulut vaihtelevat 2,84 eurosta 12,8 euroon asukasta kohden keskiarvon ollessa 5,24 € / asukas.

Taulukko IV. Kirjastoaineistokulut PIKI-kirjastoissa vuonna 2006

	Kirjastoaineisto- kulut	Kirjastoaineisto- kulut / asukas	Kirjojen hankinta- kulut	Kirjojen hankinta- kulut / asukas
Kuhmalahti	23412	20,90	14339	12,80
Vesilahti	47100	12,29	32400	8,46
Pälkäne *	66370	9,67	45064	6,57
Äetsä	40656	8,21	31062	6,27
Punkalaidun	33032	9,57	21376	6,20
Vilppula	44048	8,07	29580	5,42
Ylöjärvi *	185244	7,38	130968	5,21
Akaa *	110405	8,01	71525	5,19
Lempäälä	139310	7,63	93970	5,15
Kylmäkoski	16261	6,18	12660	4,81
Juupajoki	13889	6,25	10641	4,78
Mänttä	41296	6,33	31221	4,78
Valkeakoski	154599	7,58	95625	4,69
Pirkkala	99076	6,66	66770	4,49
Urjala	36302	6,52	24942	4,48
Tampere	1516470	7,42	888579	4,35
Nokia	188391	6,46	121559	4,17
Vammala *	87509	5,28	67801	4,09
Orivesi *	57987	6,11	36963	3,89
Ikaalinen	40579	5,38	25424	3,37
Hämeenkyrö	49217	4,83	32435	3,18
Kangasala	122407	4,57	76110	2,84
Yhteensä	3113560	7,09	1961014	4,47
		ka 7,79		ka 5,24

* Akaaseen on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala
Orivedessä mukana Längelmäen osuus asukkaista
Pälkäneessä mukana Luopioinen
Vammalassa on mukana Suodenniemi
Ylöjärvestä on mukana Viljakkala

PIKI-kirjastoihin hankittiin aineistoa yhteensä 171 288 kappaletta vuonna 2006. Kirja-aineistoja näistä oli 141 104 kappaletta eli 82,38 % hankinnoista. Kirjastopoliittisen työryhmän suositusten mukaan kirja-aineistoja tulisi hankkia 400 kirjaa / 1000 asukasta kohden (Kirjastopoliittinen työryhmä 2001, 133). Piki-kirjastoista tähän ylsivät Akaa, Kuhmalahti, Punkalaidun, Pälkäne, Vesilahti, Vilppula ja Äetsä. Eniten 1000 asukasta kohden kirjoja hankittiin Kuhmalahdella 854 kirjaa / 1000 asukasta. Vähiten kirja-aineistoja hankittiin 1000 asukasta kohden Kangasalla, jossa kirjoja hankittiin 194 / 1000 asukasta. Keskimäärin PIKI-kirjastojen kirjahankinnat jäävät alle suosituksen 323 kirjaan / 1000 asukasta kohden. Koko Pirkanmaalla luku on vielä pienempi 317 kirjaa / 1000 asukasta. Länsi-Suomen läänissä vain Keski-Pohjanmaalla päästään 400 kirjan tavoitteeseen. (Kirjasto- ja tietopalvelut Länsi-Suomen läänissä 2006, 6.)

Muuta kuin kirja-aineistoa PIKI-kirjastoihin hankittiin 30 185 kappaletta vuonna 2006. Kirjastopoliittisen työryhmän suositus muun aineiston hankintaan on viidesosa kokonaishankinnasta eli 100 tallen-

netta / 1000 asukasta (Kirjastopoliittinen työryhmä 2001, 133). PIKI-kirjastoista vain Akaa, Kuhmalahti ja Punkalaidun yltyvät suositukseen. Myös muun aineiston hankinnassa Kuhmalahti hankkii eniten aineistoa 1000 asukasta kohden luvun ollessa 178 tallennetta / 1000 asukasta. Vähiten muuta aineistoa 1000 asukasta kohden hankkii Hämeenkyrö, joka jää 18 tallenteeseen / 1000 asukasta. Keskimäärin PIKI-kirjastot jäävät alle kirjastopoliittisen työryhmän tavoitteen 69 tallenteeseen / 1000 asukasta. Koko Pirkanmaa jää vielä hieman enemmän tästä tavoitteesta muun aineiston hankintojen ollessa 68 tallennetta / 1000 asukasta (Kirjasto- ja tietopalvelut Länsi-Suomen läänissä 2006, 7). Taulukossa V on esitetty PIKI-kirjastojen aineistonhankinnat tarkemmin.

Taulukko V. PIKI-kirjastojen aineistonhankinta vuonna 2006

Hankinnat	Hankinnat / (asukasluku / 1000)	Hankinnat kirja-aineistot	% hankinnoista	Kirjahankinnat / (asukasluku / 1000)	Muut hankinnat	Muut hankinnat / (asukasluku / 1000)	Hankinnat musiikkiaänitteet	Hankinnat videot	Hankinnat dvd:t	
Akaa *	7787	564,73	6367	81,76	461,74	1420	102,98	539	173	397
Hämeenkyrö	2314	227,17	2126	91,88	208,72	188	18,46	139	2	27
Ikaalinen	1890	250,43	1691	89,47	224,06	199	26,37	114	6	23
Juupajoki	691	310,70	640	92,62	287,77	51	22,93	9	20	1
Kangasala	6341	236,54	5197	81,96	193,87	1144	42,68	654	47	326
Kuhmalahti	1155	1031,25	956	82,77	853,57	199	177,68	63	10	109
Kylmäkoski	916	347,89	807	88,10	306,49	109	41,40	14	29	15
Lempäälä	7128	390,62	5869	82,34	321,62	1259	68,99	549	49	289
Mänttä	2046	313,56	1872	91,50	286,90	174	26,67	78	22	38
Nokia	11379	390,40	10140	89,11	347,89	1239	42,51	614	38	358
Orivesi *	2242	236,10	1856	82,78	195,45	386	40,65	229	16	101
Pirkkala	5465	367,39	4675	85,54	314,29	790	53,11	466	14	131
Punkalaidun	1883	545,8	1534	81,47	444,64	349	101,16	56	10	243
Pälkäne *	3641	530,68	3273	89,89	477,04	368	53,64	125	56	102
Tampere	85116	416,55	67600	79,42	330,83	17516	85,72	7938	342	4472
Urjala	1765	317,16	1599	90,59	287,33	166	29,83	49	28	40
Valkeakoski	7360	360,64	6086	82,69	298,22	1274	62,43	685	10	278
Vammala *	5631	339,48	4738	84,14	285,65	893	53,84	315	44	65
Vesilahti	2490	649,96	2115	84,94	552,08	375	97,89	141	3	122
Vilppula	2574	471,69	2238	86,95	410,12	336	61,57	129	16	156
Ylöjärvi *	9331	371,53	7736	82,91	308,02	1596	63,55	821	76	364
Äetsä	2143	432,49	1989	92,81	401,41	154	31,08	12	26	35
Yhteensä	171288	390,03	141104	82,38	321,30	30185	68,73	13739	1037	7692
		ka 413,76			ka 354,44		ka 59,32			

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala

Oriveden luvuissa, jotka sisältävät asukaslujuja, on mukana Längelmäen osuus

Pälkäneen luvussa mukana Luopioinen

Vammalassa on mukana Suodenniemi

Ylöjärvässä on mukana Viljakkala

Vuonna 2006 PIKI-kirjastoihin hankittiin yhteensä 141 104 kirjaa. Näihin kirjahankeihin käytettiin rahaa yhteensä 1 962 014 € Kirjan keskihinta kaikissa PIKI-kirjastoissa oli 13,90 € Eri PIKI-kirjastoissa kirjan keskihinta vaihteli Akaan 11,23 eurosta Oriveden 19,92 euroon. PIKI-kirjastojen kirjojen keskihinnat on esitetty tarkemmin taulukossa VI.

Taulukko VI. PIKI-kirjastojen kirjan keskihinta vuonna 2006

	Aineistomääräraha kirjoihin	Hankitut kirjat (kpl)	Kirjan keskihinta (€)
Akaa *	71525	6367	11,23
Nokia	121559	10140	11,99
Tampere	888579	67600	13,14
Vilppula	29580	2238	13,22
Pälkäne *	45064	3273	13,77
Punkalaidun	21376	1534	13,93
Pirkkala	66770	4675	14,28
Vammala *	67801	4738	14,31
Kangasala	76110	5197	14,64
Kuhmalahti	14339	956	15,00
Ikaalinen	25424	1691	15,03
Hämeenkyrö	32435	2126	15,26
Vesilahti	32400	2115	15,32
Urjala	24942	1599	15,60
Äetsä	31062	1989	15,62
Kylmäkoski	12660	807	15,69
Valkeakoski	95625	6086	15,71
Lempäälä	93970	5869	16,01
Juupajoki	10641	640	16,63
Mänttä	31221	1872	16,68
Ylöjärvi *	130968	7736	16,93
Orivesi	36963	1856	19,92
Yhteensä	1961014	141104	13,90

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala
Pälkäneessä on mukana Luopioinen
Vammalassa on mukana Suodenniemi
Ylöjärvessä on mukana Viljakkala

Lehtien hankintaa on esitetty taulukossa VII. Kirjastopoliittisen työryhmän suositusten mukaan sano- ja aikakauslehtien vuosikertoja tulisi hankkia kirjastoon 15 vuosikertaa tuhatta asukasta kohden ja kuitenkin vähintään 45 vuosikertaa (Kirjastopoliittinen työryhmä 2001, 133). Laatusuosituksen alapuolelle jää PIKI-kirjastoista kolme kuntaa, Kangasala, Mänttä ja Vammala. Juupajoella 15 vuosikerran suositus tuhatta asukasta kohden täyttyy, mutta sinne hankitaan yhteensä vain 35 vuosikertaa sanoma- ja aikakauslehtiä. PIKI-kirjastot kokonaisuudessaan täyttävät laatusuositukset, sillä niihin hankitaan keskimäärin 16,80 vuosikertaa tuhatta asukasta kohden. Kaikkiin Pirkanmaan kirjastoihin on hankittu lehtiä keskimäärin 17,4 vuosikertaa tuhatta asukasta kohden (Kirjasto- ja tietopalvelut Länsi-Suomen läänissä 2006, 7).

Taulukko VII. Sanoma- ja aikakauslehtien hankinnat PIKI-kirjastoihin vuonna 2006

	Sanomalehdet (kpl)	Aikakauslehdet (kpl)	Yhteensä (kpl)	Lehdet / (asukasluku/1000)
Kuhmalahti	5	50	55	49,11
Ikaalinen	16	190	206	27,30
Vesilahti	7	90	97	25,32
Akaa *	38	295	333	24,15
Punkalaidun	7	73	80	23,19
Pälkäne *	16	141	157	22,88
Äetsä	21	81	102	20,59
Kylmäkoski	5	49	54	20,51
Hämeenkyrö	25	171	196	19,24
Nokia	45	500	545	18,70
Valkeakoski	40	329	369	18,08
Ylöjärvi *	40	412	452	18,00
Lempäälä	37	278	315	17,26
Orivesi *	24	137	161	16,95
Urjala	10	84	94	16,89
Vilppula	18	69	87	15,94
Juupajoki	11	24	35	15,74
Pirkkala	26	207	233	15,66
Tampere	341	2727	3068	15,01
Vammala *	19	226	245	14,77
Kangasala	24	372	396	14,77
Mänttä	17	79	96	14,71
Yhteensä	792	6584	7376	16,80

* Akaan luvussa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala

Oriveden luvussa, jotka sisältävät asukaslukuja, on mukana Längelmäen osuus

Pälkäneen luvussa on mukana Luopioinen

Vammalan luvussa on mukana Suodenniemi

Ylöjärven luvussa on mukana Viljakkala

Vuoden 2006 lopussa oli PIKI-kirjastoiden kokoelmissa aineistoa 3 344 920 kappaletta. Tästä kirja-aineistoa oli 90,5 % eli 3 027 789 kappaletta. PIKI-kirjastoissa keskimäärin oli aineistoa 7,62 kappaletta asukasta kohden. Vaihtelu kunnissa oli 6,32:sta 17,88 kappaleeseen asukasta kohden. Vähiten aineistoa asukasta kohden oli Lempäälässä ja eniten Kuhmalahdella. Koko Pirkanmaalla aineistoa oli keskimäärin 7,81 kappaletta asukasta kohden. Koko maassa luku oli 7,77.

Kirja-aineistoa kaikissa PIKI-kirjastoissa oli keskimäärin 6,89 kappaletta asukasta kohden. Koko Pirkanmaalla sitä oli 7,10 kirjaa / asukas ja koko maassa 7,08 kirjaa / asukas. PIKI-kirjastoissa vaihtelua oli 5,53:sta 16,68 kirjaan / asukas. Vähiten kirja-aineistoa asukasta kohden oli Tampereella ja eniten Kuhmalahdella.

Muuta kuin kirja-aineistoa PIKI-kirjastoissa oli 317 121 kappaletta vuonna 2006. Kaikissa PIKI-kirjastoissa muuta aineistoa asukasta kohden oli keskimäärin 0,72 kappaletta. Koko Pirkanmaalla sitä

oli keskimäärin 0,71 kappaletta ja koko maassa keskimäärin 0,69 kappaletta asukasta kohden. PIKI-kirjastoissa muun aineiston vaihtelu asukasta kohden oli 0,32:sta 1,20:een. Vähiten muuta aineistoa asukasta kohden oli Juupajoella ja eniten Kuhmalahdella. PIKI-kirjastojen kokoelmat on esitetty taulukossa VIII.

Taulukko VIII. PIKI-kirjastojen kokoelmat vuonna 2006

	Kokoelmat	Kokoelma / asukasluku	Kirja-aineistot	% aineistosta	Kirja-aineistot / asukasluku	Muu aineisto	Muu aineisto / asukasluku	Musiikki- äänitteet	Videot	Dvd:t
Akaa *	130437	9,46	119813	91,86	8,69	10624	0,77	4937	1784	837
Hämeenkyrö	86997	8,54	81333	93,49	7,98	5664	0,56	4044	349	46
Ikaalinen	89538	11,86	86722	96,85	11,49	2816	0,37	1867	229	38
Juupajoki	25653	11,53	24934	97,20	11,21	719	0,32	383	117	25
Kangasala	214019	7,98	193617	90,47	7,22	20402	0,76	10922	2501	647
Kuhmalahti	20024	17,88	18681	93,29	16,68	1343	1,20	308	498	196
Kylmäkoski	34786	13,21	32549	93,57	12,36	2237	0,85	1089	282	17
Lempäälä	115330	6,32	104636	90,73	5,73	10694	0,59	5066	1934	822
Mänttä	56102	8,60	52408	93,42	8,03	3694	0,57	2263	512	75
Nokia	203418	6,98	191067	93,93	6,56	12351	0,42	5691	1722	764
Orivesi *	71376	7,52	63960	89,61	6,74	7416	0,78	5708	503	251
Pirkkala	105192	7,07	97438	92,63	6,55	7754	0,52	4241	999	388
Punkalaidun	52992	15,36	50357	95,03	14,60	2635	0,76	493	625	458
Pälkäne *	92379	13,46	87000	94,18	12,68	5379	0,78	2007	1334	279
Tampere	1293551	6,33	1129509	87,32	5,53	164042	0,80	79422	15343	10789
Urjala	53253	9,57	50490	94,81	9,07	2762	0,50	738	547	45
Valkeakoski	203370	9,97	180782	88,89	8,86	22588	1,11	14944	2261	861
Vammala *	137734	8,30	131801	95,69	7,95	5933	0,36	2453	933	158
Vesilahti	43554	11,37	39808	91,40	10,39	3746	0,98	1865	530	305
Vilppula	71868	13,17	67789	94,32	14,42	4070	0,75	2259	556	299
Ylöjärvi *	173695	6,92	155443	89,49	6,19	18252	0,73	12243	1567	1176
Äetsä	69652	14,06	67652	97,13	13,65	2000	0,40	759	460	51
Yhteensä	3344920	7,62	3027789	90,52	6,89	317121	0,72	163702	35586	18527

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala Oriveden luvuissa, jotka sisältävät asukaslujuja, on mukana Längelmäen osuus Pälkäneessä on mukana Luopioinen Vammalassa on mukana Suodenniemi Ylöjärvessä on mukana Viljakkala

PIKI-kirjastojen kokoelmista suurin osa oli Tampereella (38,67 %) vuonna 2006, vastaavasti vähiten oli Kuhmalahdella, jonka osuus oli 0,60 % PIKI-kirjastojen kokoelmista. PIKI-kirjastoihin hankittiin enemmän aineistoa kuin niistä sitä poistettiin. Hankintoja oli yhteensä 171 288 kappaletta ja poistoja 154 307 kappaletta. Kokoelmat siis kasvoivat 16 981 kappaleella. Poistojen suhde kokoelmiin kaikissa PIKI-kirjastoissa oli 4,61 %. Vaihtelua PIKI-kirjastojen välillä oli 0,73:sta 6,63:een. Eniten poistoja suhteessa kokoelmaan tehtiin Lempäälässä ja vähiten Juupajoella. Koko Pirkanmaalla poistojen ja kokoelmien suhde oli 4,18 % ja koko Suomessa 5,00%. Jos halutaan, että kokoelmat uudistuvat, poistojen tulisi olla 8 % kokoelmista (Kirjasto- ja tietopalvelut Länsi-Suomen läänissä 2006, 8). PIKI-kirjastojen kokoelmat keskimäärin uudistuvat tämän mukaan hitaasti. Mikään PIKI-kirjasto ei poistanut 8 %:a kokoelmistaan vuonna 2006. PIKI-kirjastojen kokoelmat, hankinnat ja poistot on esitetty tarkemmin taulukossa IX.

Taulukko IX. PIKI-kirjastojen kokoelmat, hankinnat ja poistot vuonna 2006

	Kokoelmat (kpl)	% PIKI-kirjastoista	Hankinnat (kpl)	% PIKI-kirjastoista	Hankinnat / Kokoelmat (%)	Poistot (kpl)	Poistot / Kokoelmat (%)
Lempäälä	115330	3,45	7128	4,16	6,18	7651	6,63
Tampere	1293551	38,67	85116	49,69	6,58	80987	6,26
Vilppula	71868	2,15	2574	1,50	3,58	4269	5,94
Nokia	203418	6,08	11379	6,64	5,59	11379	5,59
Valkeakoski	203370	6,08	7360	4,30	3,62	10996	5,41
Pirkkala	105192	3,14	5465	3,19	5,20	5575	5,30
Akaa *	130437	3,90	7787	4,55	5,97	5748	4,41
Orivesi	71376	2,13	2242	1,31	3,14	3133	4,39
Kuhmalahti	20024	0,60	1155	0,67	5,77	758	3,79
Hämeenkyrö	86997	2,60	2314	1,35	2,66	2811	3,23
Äetsä	69652	2,08	2143	1,25	3,08	2193	3,15
Vammala *	137734	4,12	5631	3,29	4,09	3473	2,52
Kangasala	214019	6,40	6341	3,70	2,96	4957	2,32
Kylmäkoski	34786	1,04	916	0,53	2,63	802	2,31
Mänttä	56102	1,68	2046	1,19	3,65	1298	2,31
Pälkäne*	92379	2,76	3641	2,13	3,94	2038	2,21
Vesilahti	43554	1,30	2490	1,45	5,72	877	2,01
Ylöjärvi *	173695	5,19	9331	5,45	5,37	2783	1,60
Ikaalinen	89538	2,68	1890	1,10	2,11	1236	1,38
Urjala	53253	1,59	1765	1,03	3,31	620	1,16
Punkalaidun	52992	1,58	1883	1,10	3,55	537	1,01
Juupajoki	25653	0,77	691	0,40	2,69	186	0,73
Yhteensä	3344920	100,00	171288	100,00	5,12 ka 4,15	154307	4,61 ka 3,35

* Akaassa on yhteenlaskettu Toijala ja Viiala
Pälkäneessä on mukana Luopioinen
Vammalassa on mukana Suodenniemi
Ylöjärvessä on mukana Viljakkala

6.2 Aineiston valinta- ja hankintatavat

Ensimmäisessä kyselyssä selvitettiin aineiston valinta- ja hankintatapoja. Kirjastojen pääasialliset kirja-aineiston toimittajat olivat BTJ Finland Oy 12 kirjastolla ja Kirjavälitys Oy 7 kirjastolla. Paikallisesta kirjakaupasta pääosan kirja-aineistosta hankki neljä kirjastoa (Juupajoki, Orivesi, Punkalaidun ja Vammala). Yksi kirjastoista on keskittänyt vieraskielisen kirja-aineiston hankinnan Oy Tibo Trading Ab:ltä. Muita aineiston toimittajia ovat mm. Akateeminen kirjakauppa, antikvariaatit, erilaiset edustajat, F-musiikki Oy, Future Film Oy, Kaleva Telemarketing Oy, Kielipalvelu Oy, Kirjastomedia Oy, kustantajat, Mistar Ky, Ostinato Oy, paikallinen kirjakauppa, paikallinen musiikkiliike, Pirkanmaan musiikkikeskus Oy, Twin Tone Oy, verkkokaupat, yksityishenkilöt ja Yle.

Lehtihankintoja on aikaisemmin kilpailutettu usean kirjaston yhteisenä kilpailutuksena. Tampereen kaupunginkirjasto hoiti kilpailutuksen. Kaikki PIKI-kirjastot eivät olleet mukana kilpailutuksessa.

Lehtien pääasiallinen toimittaja PIKI-kirjastoilla oli Lehtimarket Oy 17 kirjastolle. Muut hankkivat lehdet joko suoraan kustantajilta tai erilaisilta edustajilta.

Kirjastojen kirja-aineiston hankintasopimukset ovat voimassa eri pituisia aikoja. Viimeinen sopimus päättyy vuonna 2010. Yhdellä kirjastolla oli toistaiseksi voimassa oleva sopimus. Useimmilla PIKI-kirjastoilla on hankintasopimuksissa mahdollinen optiovuosi. Taulukossa X on esitetty hankintasopimusten päättymisvuodet.

Taulukko X. Kirja-aineistojen hankintasopimusten päättymisvuodet

	Kirjastoja (kpl)
2007	5
2008	9
2009	6
2010	1
Yhteensä	21

Lehtien hankintasopimukset päättyivät pääosin vuonna 2009 (10 kirjastoa) tai 2008 (2 kirjastoa). Kaikki eivät ilmoittaneet lehtien hankintasopimuksen päättymisvuotta. Myös lehtien hankintasopimuksissa oli mahdollisia optiovuosia.

Kirjastoista yhdeksän hoitaa itse aineiston kilpailutuksen ja varsinaisen hankinnan. 13 kirjastoa on mukana hankintarenkaassa, joka hoitaa kilpailutuksen ja kirjastot hoitavat itse varsinaisen hankinnan. Aineiston tilaukset toimittajille on keskitetty 17 kunnassa yhteen pisteeseen (pääkirjastoon). Jos kunnassa on vain pääkirjasto, tilausten käsittely on katsottu hoidettavan yhdestä pisteestä. Kolmessa kunnassa jokainen kirjasto tilaa aineistonsa itse. Kaksi kunnista hoitaa tilaukset muulla tapaa. Valkeakoskella pääkirjasto hoitaa kaiken muun aineiston tilaamisen, mutta musiikkiosasto tilaa itse oman aineistonsa. Akaassa on yritetty saada yhteistä tilausta ja hankinnan tekoa. Mikään kunnista ei käytä ostettua muovitus- ja tarroituspalvelua. Viidessä kunnassa osa nuoteista ja yksittäisiä kirjoja tulee valmiiksi (kova)muovitetuina.

Varsinainen aineistonvalinta on keskitetty kahdeksassa kunnassa pääkirjastoon, joka valitsee kaikkien yksiköiden aineiston. Muista toimipisteistä otetaan kuitenkin vastaan toiveita tilattavasta aineistosta. Jokainen yksikkö valitsee oman aineistonsa 14 kunnassa. Tässä luvussa ovat mukana myös kunnat, joissa on vain yksi kirjaston toimipiste.

6.3 Aineistonhankinnan hitaimmat työvaiheet ja ongelmakohdat

6.3.1 Aineistonhankinnan hitain työvaihe

Kolmannessa kyselyssä PIKI-kirjastoilta tiedusteltiin heidän mielipidettään aineistonhankinnan hitaimmasta työvaiheesta. Vastausten perusteella aineiston hankinnan hitain työvaihe PIKI-kirjastoissa on aineiston valinta. Myös aineiston lainauskuntoon saattamista ja luettelointia pidetään hitaimpana työvaiheena. Alla olevaan listaan kerätyt työvaiheet saivat hitaimman työvaiheen mainintoja PIKI-kirjastoilta.

Luettelointi mainintoja yhteensä 8 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- primaariluettelointi 4 kpl
- luettelointitietojen odotus 3 kpl
- luettelointi yleensä 1 kpl

Valinta mainintoja yhteensä 13 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- vähäisten määrärahojen täsmäkäyttö 3 kpl
- valinta laajasta tarjonnasta 4 kpl
- pienkustantajien aineiston valinta 1 kpl
- valinta yleensä 5 kpl

Tilaaminen mainintoja yhteensä 5 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- tilattavan aineiston vienti tietokantaan 2 kpl
- toimitusten viipyminen 1 kpl
- aineiston tilaus ja tietokantaan vienti erikseen 1 kpl
- tilaaminen yleensä 1 kpl

Aineiston lainauskuntoon laittaminen mainintoja yhteensä 9 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- tarroitus 3 kpl
- muovitus 6 kpl

6.3.2 Aineiston hankinnan ongelmakohdat

Kolmannessa kyselyssä PIKI-kirjastoilta tiedusteltiin myös, mikä heidän mielestään on aineiston hankinnan pullonkaula. Vastausten perusteella aineiston hankinnan suurimpina ongelmakohtina PIKI-kirjastot pitävät aineiston laittamista lainauskuntoon ja luettelointia. Kuudella PIKI-kirjastolla ei ollut ongelmakohtia aineiston hankinnassa. Alla olevassa listassa on esitetty tarkemmin, mitkä työvaiheet saivat mainintoja siitä, että niitä pidettiin hankinnan ongelmakohtina.

Aineiston lainauskuntoon laittaminen mainintoja yhteensä 9 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- tarroitus 3 kpl
- muovitus 6 kpl

Luettelointi mainintoja yhteensä 9 kpl, jotka jakautuivat tarkemmin seuraavasti:

- poimintaluettelointi 3 kpl
- primaariluettelointi 3 kpl
- luettelointi yleensä 3 kpl

Toimituksen viipyminen mainintoja 1 kpl

Henkilökuntapula mainintoja 1 kpl

Tilattavan aineiston vienti tietokantaan mainintoja 1 kpl

Ei ongelmakohtia mainintoja 6 kpl

6.4 Kirjastojen aineistonhankinnan henkilökunta

Aineistonhankinnan tehtävien jako riippuu paljon kirjaston koosta. Pienissä kirjastoissa kaikilla tehtävännimikkeillä töissä olevat henkilöt osallistuvat lähes kaikkiin työvaiheisiin. Suuremmissa kirjastoissa tehtävänkuvat ovat enemmän erikoistuneet johonkin hankinnan työvaiheeseen. Taulukkoon XI on kerätty tehtävien hoito siten, että esimerkiksi jos aineiston valintaa hoitaa kirjastossa useampi kirjastonhoitaja, se on merkitty yhtä kunnan- tai kaupunginkirjastoa kohden vain yhtenä kappaleena. Jos valin-

taa hoitaa myös muulla nimikkeellä oleva työntekijä esimerkiksi kirjastovirkailija, on myös tämän kohdalle tehty yksi merkintä.

Taulukko XI: Aineistonhankinnan tehtävien hoito

	Kirjastotoimenjohtaja / kirjastonjohtaja	Kirjastonhoitaja	Kirjastovirkailija	Toimistotyöntekijä	Kirjastoavustaja	Työllistetty/ tilap. työvoima
Aineiston valinta	18	12	9			
Tietokantaan vienti	6	8	14	1		
Aineiston tilaaminen	13	9	10	1		
Aineiston vastaanotto	4	7	16	3		1
Poimintaluettelointi	6	11	12			
Primaariluettelointi	6	14	5			
Tarroitus ja muovitus	1	3	20		4	9

Kirjastotoimenjohtajat ja kirjastonjohtajat osallistuvat eniten aineiston valintaan ja tilaamiseen. Yhdessä kirjastossa johtaja osallistuu tarvittaessa myös aineiston tarroitukseen ja muovitukseen. Kirjastonhoitajien yleisimpiä tehtäviä ovat aineiston valinta sekä poiminta- ja primaariluettelointi. Kirjastovirkailijat osallistuvat paljon kaikkiin työvaiheisiin. Ainoastaan primaariluettelointia kirjastovirkailijat tekevät selvästi vähemmän kuin kirjastonhoitajat. Kirjastoavustajia ja tilapäistä työvoimaa käytetään lähinnä aineiston tarroituksessa ja muovituksessa.

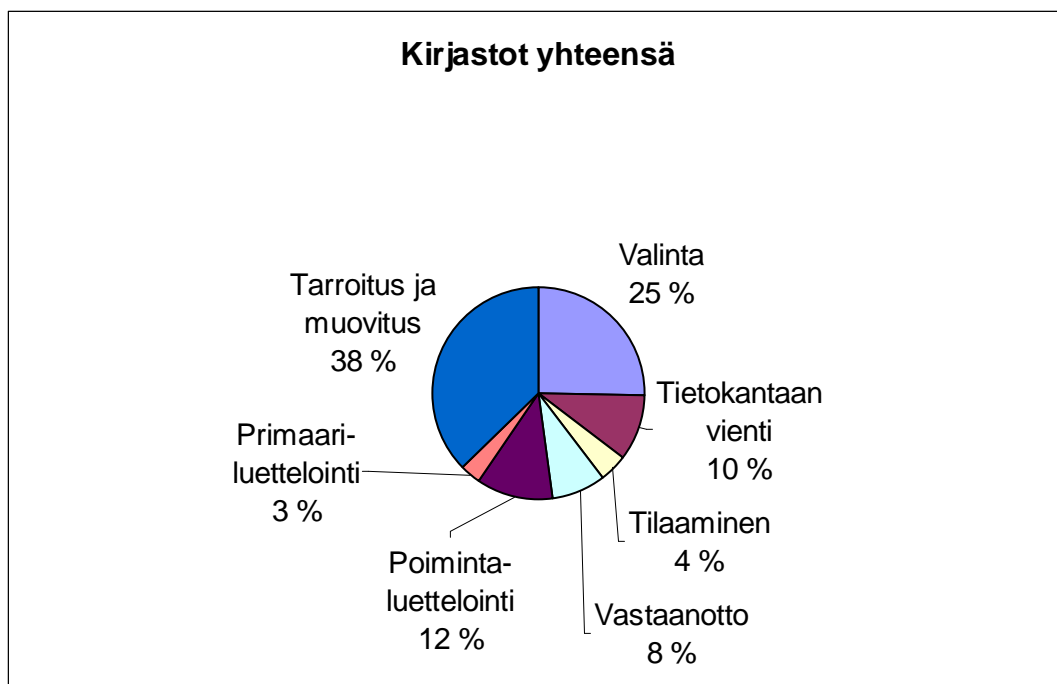
6.5 Aineistonhankintaan käytetty työaika

Aineiston hankintaan kuluvaa työaika selvitettiin kyselyssä kolme ja tarkennetussa kysymyksessä. Kyselyssä kolme aineistonhankinnan työvaiheissa oli mukana varsinaisen valinnan teko. Eniten työaika kirjastoissa kyselyn kolme perusteella kului aineiston lainauskuntoon saattamiseen eli tarroitukseen ja muovitukseen. Niiltä kirjastoilta, jotka nimesivät tarroituksen ja muovituksen ajankäytöltään suurimmaksi osaksi hankintaa, kului hankintaan menevästä työajasta 27 prosentista 63 prosenttiin aineiston tarroitukseen ja muovitukseen.

Eniten aikaa kului seuraaviin hankinnan työvaiheisiin:

1. tarroitus ja muovitus 13 kirjastoa
2. valinta 4 kirjastoa
3. poimintaluettelointi 1 kirjasto

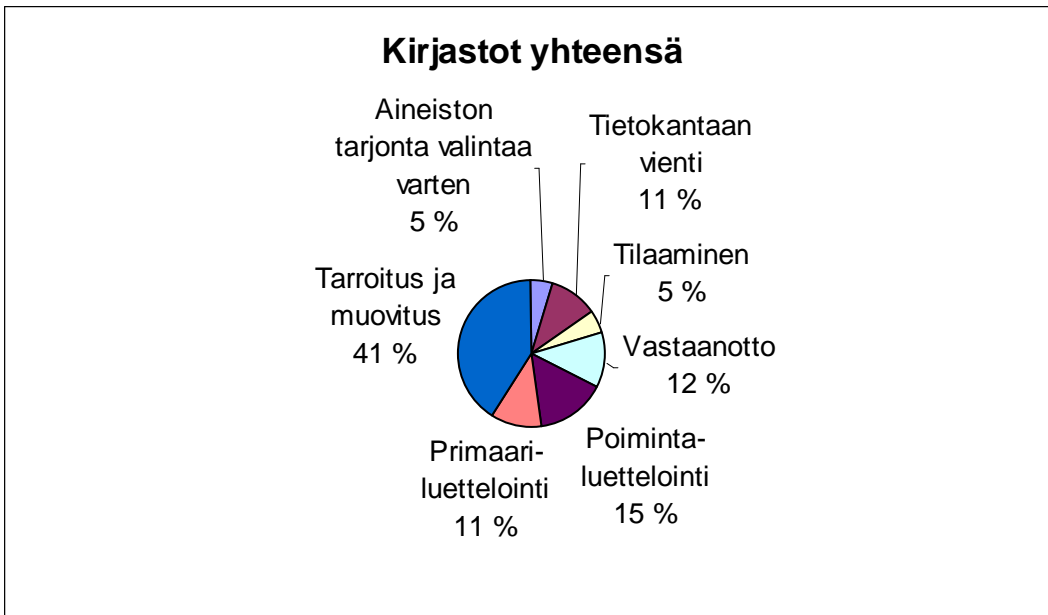
Kuvassa 2 on esitetty kaikkien PIKI-kirjastojen yhteenlaskettu ajankäyttö hankinnan osa-alueisiin. Kuviosta puuttuvat Ikaalisten, Juupajoen, Kylmäkosken, Pälkäneen ja Tampereen tiedot, koska kyselyn vastaukset olivat näiden osalta puutteelliset.

Kuva 2. Kirjastojen ajankäyttö hankinnan eri osa-alueisiin, kun varsinainen valinta on mukana

Kolmannen kyselyn perusteella vaikutti siltä, että kirjastot ajattelivat eri hankinnan vaiheisiin kuuluvan eri asioita. Tämän takia SEKO-ohjausryhmä muotoili hankinnan vaiheita kuvaavat käsitteet (tarkemmin esitetty liitteessä 4). Hankinnan ajankäyttö kysymys uusittiin ja samalla kyselystä jätettiin pois varsinaiseen valintaan käytetty työaika. Varsinainen valinta jää joka tapauksessa kullekin kirjastolle itselleen, joten siihen käytetyn ajan ei katsottu olevan oleellista tämän selvityksen kannalta.

Kysymyksen tarkennukseen tuli vastaus 14 kirjastolta. Muilta osin tuloksissa on käytetty kyselyn kolme vastausta, jättäen pois valintaan käytetty aika. Niille kirjastoille, jotka eivät tarkennukseen vastanneet, merkittiin aineiston tarjonta valintaa varten nollassi. Kirjastokohtaiset ajankäytöt on esitetty tarkemmin liitteessä 6. Kuvassa 3 on esitetty kaikkien kirjastojen yhteenlaskettu hankinnan ajankäyttö. Kuvasta puuttuvat Juupajoen, Kylmäkosken ja Pälkäneen tiedot.

Kuva 3. Kirjaston ajankäyttö hankinnan eri osa-alueisiin ilman valintaa

Aineistonhankinnan osa-alueista tarkennetun kysymyksen jälkeen kului eniten työaika edelleen tarroitukseen ja muovitukseen. Niiltä kirjastoilta, jotka nimesivät tarroituksen ja muovituksen ajankäyttötään suurimmaksi hankinnan alueeksi, kului tarroitukseen ja muovitukseen 28 prosentista 71 prosenttiin hankinnan työajasta ilman varsinaista aineiston valintaa. Mäntässä tarroitus ja muovitus vei yhtä paljon työaika kuin aineiston vastaanotto.

Eniten aikaa kului seuraaviin hankinnan osa-alueisiin:

1. tarroitus ja muovitus 18 kirjastoa
2. poimintaluettelointi 1 kirjasto
3. aineiston vastaanotto 1 kirjasto

6.6 Aineiston valinnan nykyiset painopisteet

Kolmannessa kyselyssä kartoitettiin kirjastojen aineistonvalinnan painopisteitä tai erikoiskokoelmia. Jokaisessa kunnassa on kotiseutukokoelma, joten ne on jätetty yhteenvedotaulukosta kokonaan pois Pirkanmaa-kokoelmaa lukuun ottamatta. Erikoiskokoelmat ja painopistealueet on esitetty taulukossa XII.

Taulukko XII. PIKI-kirjastojen erikoiskokoelmat ja aineiston valinnan painopisteet

<i>Akaa</i>	Romania-kokoelma ja rautatieaiheinen kirjallisuus
<i>Ikaalinen</i>	Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen opintosuunnat (käsityö, muodin historia, taide, taideteollisuus, kansantiede, aseet, soitinrakennus, entisöinti, rakennuskorjaus) ja sukututkimus
<i>Kangasala</i>	laaja musiikkikokoelma
<i>Kylmäkoski</i>	sukututkimus ja maaseutuperinne
<i>Lempäälä</i>	Sakkola-kokoelma
<i>Mänttä</i>	taidekirjat
<i>Orivesi</i>	Oriveden opiston opiskelijoille opintoja tukevaa kirjallisuutta
<i>Pirkkala</i>	ilmailu ja lentokoneet
<i>Tampere</i>	Hervanta-, Pirkanmaa- ja Puola-kokoelmat
<i>Ujala</i>	lasikirjallisuus ja Väinö Linnaa koskeva aineisto
<i>Valkeakoski</i>	paperinvalmistus, jalkapallo, musiikkiosastolla Romania-kokoelma ja Sääksmäen kirjastossa Runokirjasto (sis. luetteloimattomia runokirjoja)
<i>Ylöjärvi</i>	lasten ja nuorten aineisto
<i>Äetsä</i>	hoito- ja kasvatustiede

6.7 Varastot

PIKI-kirjastojen varastoissa on yhteensä noin 486 340 kappaletta aineistoa. Luku on suuntaa antava, koska kirjastot ilmoittivat varastojensa koon noin-lukuina ja osa varastoissa olevaa aineistoa ei ole vietyä tietokantaan, joten sen määrä on arvioitu. Yli puolet aineistosta on Tampereen kaupunginkirjaston varastoissa. Jos kyselyyn vastannut kirjasto ei ilmoittanut, monessako yksikössä sillä on varastoja, varastojen lukumäärä on arvioitu PIKI-extrassa olevista kunkin kunnan osastotunnuksista. Kirjastoautojen varastoja ei ole otettu huomioon. Taulukossa XIII on esitetty kunkin PIKI-kirjaston varastossa olevan aineiston ja varastojen määrä.

Taulukko XIII. PIKI-kirjastojen varastossa olevan aineiston ja varastojen määrä

	Aineistoa varastossa (kpl)	% PIKI-kirjastoista	Yksiköissä varastoja (kpl)
Akaa	9800	2,0	2
Hämeenkyrö	12000	2,5	1
Ikaalinen	11577	2,4	1
Juupajoki *	7000	1,4	3
Kangasala	8487	1,7	2
Kuhmalahti *	4000	0,8	1
Kylmäkoski	1020	0,2	1
Lempäälä	5200	1,1	3
Mänttä *	6800	1,4	1
Nokia *	5000	1,0	3
Orivesi *	11689	2,4	2
Pirkkala *	4752	1,0	1
Punkalaidun	15000	3,1	1
Pälkäne	6848	1,4	3
Tampere *	268842	55,3	2
Urjala *	10000	2,1	1
Valkeakoski	44080	9,1	3
Vammala *	16000	3,3	2
Vesilahti	6000	1,2	1
Vilppula	5900	1,2	2
Ylöjärvi *	16000	3,3	2
Äetsä	10345	2,1	3
Yhteensä	486340	100,0	41

* varastojen lukumäärä arvioitu osastotunnuksista

Varastossa olevan aineiston määrää verrattiin kirjastojen koko kokoelmien määrään. Vaihteluväli varastossa olevasta aineistosta vaihteli 2,5 %:sta 28,3 %:iin. Pienin varasto suhteessa kokoelmiin oli Nokialla ja suurin Punkalaitumella. Vähintään viidesosa aineistosta oli varastossa Punkalaitumen lisäksi Juupajoella, Kuhmalahdella, Tampereella ja Valkeakoskella. Kaikkien PIKI-kirjastojen kokoelmat yhteenlaskettuna niiden varastoissa oli noin 14,5 % aineistosta. Varastojen suhde kokoelmiin on esitetty taulukossa XIV.

Taulukko XIV. Varastossa olevan aineiston määrä suhteessa kirjaston kokoelmiin

	Kokoelmat (kpl)	Varastot (kpl)	Varastot / Kokoelmat (%)
Punkalaidun	52992	15000	28,3
Juupajoki	25653	7000	27,3
Valkeakoski	203370	44080	21,7
Tampere	1293551	268842	20,8
Kuhmalahti	20024	4000	20,0
Urjala	53253	10000	18,8
Orivesi	71376	11689	16,4
Äetsä	69652	10345	14,9
Hämeenkyrö	86997	12000	13,8
Vesilahti	43554	6000	13,8
Ikaalinen	89538	11577	12,9
Mänttä	56102	6800	12,1
Vammala	137734	16000	11,6
Ylöjärvi	173695	16000	9,2
Vilppula	71868	5900	8,2
Akaa	130437	9800	7,5
Pälkäne	92379	6848	7,4
Pirkkala	105192	4752	4,5
Lempäälä	115330	5200	4,5
Kangasala	214019	8487	4,0
Kylmäkoski	34786	1020	2,9
Nokia	203418	5000	2,5
Yhteensä	3344920	486340	14,5

6.8 Kuljetukset ja seutuvaraukset

PIKI-kirjastojen edustajista muodostettu PISKI-työryhmä suunnitteli seutulainausta vuosina 2004 ja 2005. Työryhmän tuloksena seutuvaraus-toiminto tuli kirjastojen asiakkaiden käyttöön syksyllä 2005 PIKI-verkkokirjaston kautta. Asiakas voi varata minkä tahansa hyllyssä olevan teoksen mistä tahansa kirjastosta ja valita noutopaikaksi jonkin toisen PIKI-kirjaston. (Hynninen 2006, 17-18.)

Seutukuljetukset kirjastojen välillä alkoivat lokakuussa 2005. Kirjastoissa käydään niiden toiveiden mukaan joko kerran tai kahdesti viikossa. Joissakin kunnissa käydään pääkirjaston lisäksi myös lähi-kirjastoissa. Kuljetusten solmukohtana ja logistiikkakeskuksena toimii Tampere. Seutukuljetukset ulottuvat myös muihin Pirkanmaan kirjastoihin ei ainoastaan PIKI-kirjastoihin. (Hynninen 2006, 18.)

Seutukuljetukset ja -varaukset ovat lisänneet aineiston liikkuvuutta PIKI-kirjastojen välillä. Seutuvarauksella toteutetaan aineiston yhteiskäytön ajatusta ”parempi kirja käyttäjällä kuin kirjaston hyllyssä”. Vuonna 2008 on suunnitteilla seutuvarauksen laajentamista myös lainassa olevaan aineistoon. Seutuvarauksen laajennuksella aineisto liikkunee entistä enemmän asiakkailta ja samalla toteutuu seudullis-

sen kokoelman ajatus. Vuonna 2007 seutuvarauksia tehtiin yhteensä lähes 27 000 kappaletta. Taulukossa XV on esitetty tarkemmin seutuvarausten jakautuminen kirjastoittain vuonna 2007.

Taulukko XV. Seutuvaraukset vuonna 2007

	Lähetetyt	Saadut
Akaa	1974	2148
Hämeenkyrö	587	1172
Ikaalinen	0	0
Juupajoki	88	364
Kangasala	1294	2123
Kuhmalahti	147	56
Kylmäkoski	263	159
Lempäälä	1406	1230
Mänttä	433	1311
Nokia	1472	2432
Orivesi	517	1333
Pirkkala	736	1111
Punkalaidun	572	555
Pälkäne	274	480
Tampere	11049	4713
Urjala	492	597
Valkeakoski	2069	2060
Vammala	825	2460
Vesilahti	743	411
Vilppula	385	604
Ylöjärvi	1318	1065
Äetsä	265	525
Yhteensä	26909	26909

7 Kyselyjen tulokset

7.1 Kilpailutus

Mikään kirjastoista ei suoraan tyrmännyt ajatusta yhteisestä kilpailutuksesta. 12 kirjastoa oli yhteisen kilpailutuksen puolella ja yhdeksän kirjastoista piti ajatusta mahdollisena, mutta ei vastannut suoraan kyllä kilpailutukselle. Hankintojen yhteisen kilpailutuksen oletetaan tuovan säästöjä kirjastolle eli suuremmat alennusprosentit. Samalla saataisiin lisää volyyymiä, jolla voidaan neuvotella alennuksista.

Kirjastojen ajatuksia kilpailutuksesta:

Yhteistä kilpailutusta voidaan ajatella, jos se ei tuo lisää kustannuksia kirjastolle. Yhteinen kilpailutus voisi tuoda myös ajan säästöä.

Hankintatoimistot hoitavat kilpailutuksen ammattitaidolla.

Yhteen hankintapaikkaan sitoutuminen voi aiheuttaa haittoja, joita ei muutaman hyöty korvaa.

Tuoko yhteinen kilpailutus kuitenkaan edullisempia hintoja?

PIKI-kirjastojenkin puitteissa voidaan kilpailuttaa, mutta se ei ole sopinut Tampereelle, paitsi lehtien kilpailutus.

Tampereen logistiikkaosasto voisi hoitaa.

Kilpailutus sujui paljon pienemmällä byrokratialla kuin isossa kimpassa.

Voisi olla työlästä, jos mukana olisivat kaikki PIKI-kirjastot ja mikä taho tällaisen kilpailuttamisen hoitaisi.

Nykyinen kuuden kunnan hankintarengas hyvä.

Työstä laskutettaisiin kuntia asukasluvun mukaisella prosentilla.

Yhteinen kilpailutus edellyttää, että kaikki osapuolet myös taloudellisesti hyötyvät.

Jos yhteistä kilpailutusta halutaan, mukana olevat kunnat voisivat korvata kilpailutuksesta aiheutuvia kuluja kilpailutuksen hoitavalle kunnalle.

Kilpailutuksen järjestäminen vaatii paljon työvoimaa.

Kolmannessa kyselyssä kirjastoilta tiedusteltiin aineiston toimittajan valintaperusteita hinnan lisäksi. Toimittajan valintaperusteet on jaettu neljään eri luokkaan: tarjontaan ja luetteloihin, tilaamiseen ja toimituksiin, palveluihin sekä muihin kriteereihin. Valintaperusteen perässä on ilmoitettu, kuinka monta mainintaa peruste kirjastoilta sai.

Tarjonta ja luettelot

- kattavuus (laaja tarjonta) 6 kpl
- tuoteluetteloiden laatu 4 kpl
- tiedot ilmestyvästä aineistosta 3 kpl
- näytelähetykset 2 kpl

- vanha aineisto 1 kpl
- valikoimanmuodostuspalvelu 1 kpl
- tarjonnan laatu 1 kpl

Tilaaminen ja toimitukset

- nopeus 5 kpl
- toimitusvarmuus 5 kpl
- joustavuus 4 kpl
- toimitusajat 3 kpl
- sujuvuus 3 kpl
- laskutus- ja tilauskäytännöt 2 kpl
- palautusmahdollisuus ja -ehdot 2 kpl
- helppous 2 kpl
- toimitustapa 1 kpl
- toimituksen laatu 1 kpl

Palvelut

- palvelukyky 5 kpl
- verkkopalvelut 2 kpl
- keskitetty asiantuntijatyö 1 kpl
- lisäpalvelut 1 kpl
- tiedotus 1 kpl

Muut

- luotettavuus 6 kpl
- kokonaistaloudellisuus 2 kpl
- alennukset 1 kpl
- vaivattomuus 1 kpl
- työvaiheiden karsiminen 1 kpl
- työajan säästö 1 kpl
- tietueet 1 kpl
- läheisyys 1 kpl
- kustantajayhteydet 1 kpl
- perehtyneisyys alaan 1 kpl

7.2 Aineiston tarjonta valintaa varten

7.2.1 Yhteiset PallasPron valintalistat

Kirjastot olivat sekä yhteisten valintalistojen puolella että niitä vastaan. Eniten olisi käyttöä suurten ja keskisuurten kustantajien aineiston valintalistoilta (12 kirjastoa puolsi näitä). Av- ja muun aineiston valintalistoilta ei juuri kannatusta tullut. Usean kirjaston (8 kpl) mielestä yhteisille valintalistoilta ei ole mitään tarvetta.

Kirjastojen ajatuksia valintalistojen käytöstä:

Olisiko se tarpeellista, jos kirjastoilla olisi esim. Arvo-ketju käytössään, jonka avulla valintalistat on helppo laatia?

Meillä on valinta onnistunut oikein hyvin suoraan Kirjavälityksen tarjoamilta listoilta.

Valinta sujuu nopeammin, kun kukin hoitaa valinnat omien listojen kautta.

Pieni kirjasto ei pysty asiallisesti valitsemaan valintalistojen avulla. Pitää nähdä näytteet.

Tietojen keruumuotona pelkkä valintalista vaikuttaa kohdallamme ylimääräiseltä työltä.

Sopii meille, säästää työtä.

Yhteiset valintalistat ovat mahdollisia silloin, jos ne eivät lisää kirjaston kustannuksia.

Lehtiaineiston kohdalla yhteistyö koettiin tärkeäksi, varsinkin verkkolehtien osalta.

Tampereen hankintaosaston mielestä yhteiset valintalistat ainakin osasta aineistoa ovat mahdollisia, koska niiden teko ei vaadi lisää työpanosta (ne tehdään kuitenkin).

7.2.2 Muun aineiston tarjoaminen valittavaksi

Muun aineiston tarjolle laitolle ei juuri ollut halukkuutta. Vain kolme kirjastoa oli sen kannalla ja jokin kirjasto olisi asiasta mahdollisesti kiinnostunut. Kymmenen kirjaston mielestä muun aineiston keskitetylle tarjoamiselle ei ole tarvetta.

Kirjastojen ajatuksia muun aineiston tarjoamisesta valittavaksi:

Kuka seuraisi muuta aineistoa ja laittaisi sen sitten tarjolle.

Pienissä kirjastoissa asiakkaat tekevät itse hankintaehdotuksia.

Muun aineiston, joka edellisestä kohdasta jää uupumaan, löytää jokainen kirjasto itse.

BTJ:n Kirjosta ja kustantajien luetteloista näkyy ainakin kirja-aineisto tarpeeksi kattavasti.

Käytännössä voisi olla hankalaa kireiden aikataulujen vuoksi.

Kaikkia listoja ei kuitenkaan ehdi aikapulan vuoksi käydä läpi.

Jos BTJ:n Arvo-palvelu otetaan käyttöön, tälle ei nähdä tarvetta.

Ihan mielellään, muuten ei välttämättä edes saa tietoa ilmestyvästä aineistosta - tai ehdi/osaa sitä hankkia.

Omakustanteet ja paikallinen aineisto näistä olisi hyötyä. Elektronisesta aineistosta pitäisi ehdottomasti olla jonkinlainen lista.

Jos se ei ole tarjolla kovin lyhyttä aikaa.

Muutaman kerran vuodessa voisi olla tarjottava lista tai esittelytilaisuus muusta aineistosta.

Harmaimmasta aineistosta voisi tehdä listoja, jotka toimitetaan yhteiseen käyttöön.

7.3 Aineiston tilaaminen ja reklamointi

Tilaukset ja varsinkin reklamointi haluttiin pitää pääsääntöisesti omassa kirjastossa. Tilausyhteistyöstä oli kiinnostunut vain neljä kirjastoa ja viisi kirjastoa piti sitä mahdollisena tietyn ehdoin, esimerkiksi aineiston toimitus tulisi kuitenkin tapahtua suoraan omaan kirjastoon.

Reklamaatiot halusi itsellä pitää 16 kirjastoa. Yhteistyön puolella oli yksi kirjasto ja neljä kirjastoa piti sitä mahdollisena, jos siitä ei tule lisää kustannuksia. Reklamaation hoitamista itse pidettiin nopeampana ja vähemmän virheitä aiheuttavana.

Kirjastojen ajatuksia tilaamisesta ja reklamoinnista:

Keskitettyä tilausta pidettiin hitaampana kuin tilausten tekemistä itse.

Ehkä tämä onnistuisi yhteisten valintalistojen osalta, mutta muuten edellyttäisi ehkä jo yhteistä hankintaa ja aineiston vastaanottoa.

Tilausten tekeminen yhteisesti voisi säästää aikaa.

Tampereen nykyinen hankintanopeus ei riitä.

Tilauksen teko yhteisesti riippuu hankinta-järjestelmän toimivuudesta.

Kun kunnilla on omat rahat, tilauksetkin on tehtävä itse.

Keskitetyn tilauksen ja reklamaatioiden pelättiin aiheuttavan lisää byrokratiaa.

Niistä ei myös nähty saavutettavan mitään hyötyä.

Tilaukset ja reklamaatiot pysyvät ehkä paremmin hallinnassa, jos ne tehdään paikallisesti.

Tilauksissa ja reklamaatioissa ei ole tälläkään hetkellä päällekkäistä työtä.

7.4 Luettelointi

Luettelointiin oltiin tyytyväisiä sen nykyisessä muodossa. 14 kirjastoa halusi pitää luetteloinnin nykyisellään. Seitsemän kirjastoa haluaa keskitettyä luettelointia tai luettelointiyhteistyötä.

Nykyisellään yksittäisen kirjaston osalle jää luettelointia vähän, kun saadaan valmiita luetteloititietoja poimittua.

Luettelointia voisi selkeyttää nykyisestä.

Paikallisaineistoa jää nykyisin yksittäisen kirjaston luetteloitavaksi.

Luetteloinnissa kokoelmayhteistyö onnistuu helpoiten sopimalla yhteisesti menettelytavoista ja pitämällä niistä kiinni. Jos esim. av-aineiston osalta sovitaan, että Tampere hoitaa luetteloinnin, suostuvatko kaikki muut odottamaan monia kuukausia saadakseen aineistonsa lainaukseen?.

Nopeampi toiminta edellyttäisi lisää resursseja.

Erityisaineistojen kohdalla voisi olla kysyntää syvemmälle asiantuntemukselle. Esimerkiksi musiikkiaineiston luetteloinnissa voisi moni kirjasto kaivata keskitettyä apua.

Luetteloinnista laaditaan tarkat ohjeet, joita on noudatettava.

7.5 Aineiston lainauskuntoon saattaminen

Kirjastot haluavat hoitaa itse aineiston tarroituksen ja muovituksen. Kirjastoista 14 kappaletta haluaa pitää aineiston lainauskuntoon saattamisen itsellään. Kuusi kirjastoa oli joko keskitetyn tai ulkoistetun vaihtoehdon kannalla.

Paikallisesti paras, keskitetysti liian hidasta.

Halutaan tehdä itse, jotta aineisto tulee tutuksi.

Keskitetylle käsittelylle tarvittaisiin lisäksi tila ja henkilökuntaa. Mistä ne saataisiin?

Hankaluutena keskitetyllä ratkaisulla on myös aineiston kuljetus kirjastoihin.

Keskitetty aineiston lainauskuntoon saattaminen edellyttäisi mahdollisesti yhteistä keskitettyä hankintaa ja aineiston vastaanottoa. Mistä resurssit?

Keskitetty ratkaisu voisi olla ratkaisu henkilökunnan vähyyteen.

Muovitusta voisi ulkoistaa myös jollekin muulle taholle tai tilata muovitus suoraan toimittajalta.

7.6 Varastointi

Suurin osa kirjastoista piti omia varastoja välttämättöminä ainakin jossakin mittakaavassa. Omissa varastoissa halutaan pitää paikallisaineistoa, sanoma- ja aikakauslehtiä, sesonkiaineistoa sekä klassikoita. Osalla on varastossa aineistoa tilan puutteen vuoksi ja sen takia ei haluta omista varastoista luopua. Osa haluaa pitää oman lähivaraston, johon asiakkailta olisi pääsy itse katselemaan aineistoa. Varastojen kokoa ollaan valmiina pienentämään useissa kirjastoissa. Varsinkin, jos aineiston varastoinnille löydetään jokin toimivampi käytäntö. Omia varastoja haluttiin pitää myös sen vuoksi, että sieltä saa asiakkaalle aineiston nopeasti ja ilmaiseksi. Neljässä kirjastossa oltiin valmiita harkitsemaan varastosta luopumista. Muut joko halusivat ehdottomasti pitää varastonsa tai edes pienehkön varaston.

Kirjastojen mielipiteitä yhteisestä varastoinnista:

PIKI-kirjastojen yhteisestä varastoinnista voidaan kyllä keskustella eri näkökulmista ja asiaa voidaan harkita kirjastojen mielestä.

Sellaiset varastossa olevat kirjat, joita harvoin tarvitaan ja jotka kuitenkin halutaan säilyttää, voisivat olla yhteisessä varastossa.

Yhteinen varastointi vaatisi kuitenkin nopeampaa kuljetusta kirjastoihin kuin nykyinen kuin nykyinen seutukuljetus on.

Kuljetuksen hinta mietitytti myös.

Lehtien, av-aineiston ja harvoin lainattavan aineiston varastointia voisi hajauttaa.

Osa olisi valmis luopumaan lähes kokonaan varastoista, jos kuljetus sujuu.

Kirjastoissa tarvitsisi edelleen kausi- ja kotiseutuaineiston varastoa.

Yhteinen PIKI-varasto olisi mahdollinen, jossa olisi selkeät varastointiperiaatteet.

Jonkinlainen maakunnallinen varastokirjasto? Vaikea sanoa, kuinka sellainen saataisiin toimimaan.

Yhteisen varastoinnin suhde Kuopion varastokirjastoon tulisi selvittää. Mitä kannattaisi varastoida yhteiseen varastoon ja mitä taas hankkia suoraan varastokirjastosta.

Mielestäni jokaisessa pää- ja seutukirjastossa tulee olla myös paikalla olevaa vanhempaa kirjallisuutta, joka tekee siitä kulttuuriyksikön.

Musiikin osalta kommentteja tuli siitä, että keskitetympi varastointi voisi onnistua, jos aineisto olisi luetteloitu kunnolla. Varsinkin vanhojen LP-levyjen luettelointia ja varastointia mietittiin.

Yhteenvedona omista varastoista ei haluta luopua kokonaan. Huolen aiheena oli myös kuljetusten toimiminen, jos yhteiseen varastointiin mennään. Aineisto tulisi saada asiakkaalle nopeasti, helposti ja edullisesti.

7.7 Aineistonhankinnan ohjeet ja toimintatavat

7.7.1 Aineistonvalinnan periaatteet

Aineistonvalinnan yhteiset periaatteet jakoi kirjastot kahtia. Hieman yli puolet (12 kirjastoa) oli yhteisten aineistonvalinnan periaatteiden kannalla. Vajaa puolet eli yhdeksän kirjastoa taas piti niitä turhina.

Kirjastojen mielipiteitä aineiston valinnan yhteisistä periaatteista:

Aineistonvalinnan periaatteet voisivat olla yhteiset yleisellä tasolla ja jokaisella kirjastolla voisi olla tämän lisäksi omia aineistonvalinnan periaatteita.

Yhteiset periaatteet ovat tarpeellisia.

Asiakkaat saisivat tasapuoliset palvelut PIKI-kirjastoissa.

Yhteisiä periaatteita kaivataan, koska aineiston määrä lisääntyy koko ajan.

Yhteisille aineistonvalinnan periaatteille ei ole tarvetta, koska kukin kirjasto tuntee parhaiten omat tarpeensa.

Pienen ja ison kirjaston aineistonvalinnan periaatteet poikkeavat toisistaan niin paljon ettei yhteisille periaatteille ole tarvetta.

Yhteiset periaatteet sitoisivat liikaa.

Kaikenlainen aineistonvalinnan yhtenäistäminen PIKI-kirjastojen tasolla heikentää pienen kirjaston palvelun laatua. Paikallista asiantuntemusta ja joustavuutta ei korvaa mikään.

Vapaus aineistonvalinnassa tulisi säilyttää yksittäisellä kirjastolla aineiston monipuolisuuden vuoksi.

Kunnilla on omia aineistonvalinnan tarpeita alueellisesta tarpeesta riippuen (historia, oppilaitokset yms.).

7.7.2 Kirjastojen erikoistuminen

Erikoistuminen jakoi kirjastot kolmeen erilaiseen mielipiteeseen. Erikoistumisen kannalla oli kahdeksan kirjastoa ja sitä vastaan kuusi kirjastoa. Seitsemän kirjastoista piti nykyisiä kirjastojen aineistonvalinnan painotuksia sopivana.

Kirjastojen mielipiteitä erikoistumisesta:

Jokaisella kirjastolla tulee olla peruskokoelma.

Pienet kirjastot eivät voi erikoistua.

Asiakkaat tulevat eriarvoiseen asemaan, jos jonnekin hankitaan vain jotain tiettyä erikoisaineistoa.

Kirjastojen nykyinen erikoistuminen on riittävää ja muuhun ei ole tarvetta.

Mikäli jollain kirjastolla on erityisiä aineistoja, ne tulisi saattaa kaikkien PIKI-kirjastojen tietoon.

Erikoistuminen on mahdollista esimerkiksi elokuvissa, musiikissa, tekniikan aloilla ja eri kielten aineistoissa.

Jos erikoistutaan enemmän, kuljetusten tulisi liikkua useammin ja kuljetusmaksun tulisi olla halvempi.

Voitaisiin sopia tiettyjen kirjastojen keskittyvän erilaiseen aineistoon ja vaihdella niitä kirjastojen kesken sopivasti.

Erikoistuminen voisi tapahtua löyhästi ilman mitään lukkoon lyömistä.

Kirjastojen erikoistumisista voisi kerätä listan, jolloin se olisi kaikkien kirjastojen tiedossa.

Erikoistuminen on hoidettava isompien kirjastojen kesken.

Isokot kirjastot voisivat erikoistua erityisesti digitaalisen aineiston osalta.

Harvinaisemman aineiston hankinnassa voisi olla jokin yhteinen sopimus.

7.7.3 Yhteisten ohjeiden laatija

Jos aineistonvalinnan periaatteita päätetään tehdä, niitä suunnittelemaan tulisi perustaa työryhmä. Jäsenet tulisivat eri PIKI-kirjastoista. 15 kirjastoa suositteli työryhmää ohjeiden laatijaksi. Kaksi kirjastoa ehdotti, että ohjeet laadittaisiin PIKI-ohjausryhmässä. Yhden kirjaston mielestä ohjeet tulisi tehdä yhteistyössä. Työryhmän lisäksi ohjeet tulisi vielä hyväksyttää PIKI-ohjausryhmässä.

7.8 Kunnan byrokratia yhteishankinnoissa

Byrokratian vaikutus yhteistyöhön vaihteli kunnittain aika paljon. Yhteistyöhön, jossa ei ole rahaa mukana, on helpompi osallistua. Tällöin yhteistyötä ei tarvitse hyväksyttää niin ylhäällä kunnan hierarkiassa kuin rahan mukana ollessa. Taso, jolla hyväksyttäminen täytyy tehdä, riippuu yhteistyön laadusta ja muodosta.

Jos yhteistyö on kovin laajaa, hyväksyttäminen tulee tehdä:

lautakunnassa 8 kirjastoa

kaupungin- tai kunnanhallituksessa 4 kirjastoa

sivistysjohtajalla 2 kirjastoa

kirjastoimenjohtajalla 2 kirjastoa

kaupunginjohtajalla 1 kirjasto

Kirjastoilla olisi luultavasti mahdollisuus kaikkeen yhteistyöhön, joka toisi taloudellista etua ja säästäisi omassa kirjastossa tehtävää työtä. Pelkona olisi, että tämä kääntyy kirjastoa vastaa ja näkyisi henkilökunnan vähentämisenä. Suuressa hankintarenkaassa byrokratia varmaan lisääntyisi.

7.9 Kokoelmayhteistyön hyödyt asiakkaille

Kokoelmayhteistyö toisi asiakkaille kirjastojen mielestä useita erilaisia hyötyjä. Vain kolme kirjastoa oli sitä mieltä, että yhteistyöstä ei ole asiakkaille suoranaista tai näkyvää hyötyä. Muutama kirjasto ei vastannut tai osannut sanoa hyötyjä. Yhden kirjaston mielestä nykyinen yhteistyö on sopivalla tasolla asiakkaiden näkökulmasta. Yhden kirjaston mielestä aineiston saapuminen lainattavaksi hidastuu, jolloin se ei hyödytä asiakasta.

Kokoelmayhteistyön tuomat hyödyt asiakkaalle:

- aineiston määrän kasvu halvempien hintojen myötä (7 mainintaa)
- monipuolisempi aineisto (6 mainintaa)
- asiakkaiden parempi palvelu (3 mainintaa)
- kirjastojen erikoistuminen (3 mainintaa)
- nopeuttaa aineiston saatavuutta (3 mainintaa)
- kokoelmatyöhön lisää aikaa, jolloin kokoelmat ja tietokanta siistiytyvät / tuoreutuvat (2 mainintaa)
- aineistot helposti asiakkaan saatavilla (2 mainintaa)
- erikoistumisen myötä saadaan erikoisosaajia kirjastoon (1 maininta)
- yhtenäistää asiakkaiden saamien palvelujen tasoa (1 maininta)

7.10 Pelot ja ongelmat

Kyselyiden viimeisistä avoimista kysymyksistä tuli esille myös pelkoja ja ongelmia, jotka ovat heränneet aineiston hankinnan yhteistyöselvityksen aikana. Yksi useimmin mainituista ongelmista oli aineiston saapumisen hidastuminen eli aineiston käsittelyyn isossa yksikössä kuluu enemmän aikaa kuin pienessä kirjastossa. Samalla koettiin, että suuresta hankintayksiköstä syntyy turhaa logistiikkaa. Tilojen ja henkilökunnan löytyminen keskitettyyn yksikköön mietitytti.

Keskitetyn hankinnan pelättiin tuovan uusia kustannuksia kirjastoille. Samoin henkilökunnan vähenevästä omasta kirjastosta pelätään, koska osa töistä siirtyy omasta kirjastosta pois. Työn kuvan muuttuminen on myös aiheuttanut pohdintoja. Sen pelätään muuttuvan yksipuolisemmaksi. Samalla koetaan, että tietämys uudesta aineistosta vähenee, kun niitä ei enää käsitellä itse. Hankintayhteistyö tuntuu kirjastohenkilökunnasta mutkikkaalta, koska kunnat ovat niin erikokoisia.

7.11 Kehitysideat

Kyselyiden avoimissa kysymyksissä tuli esille myös muita yhteistyön kehitysideoita, joita ei kysely varsinaisissa kysymyksissä. Jo olemassa olevat alueelliset koulutukset koettiin tärkeinä. Koulutukseen haluttiin tämän lisäksi lisää asiantuntijoita kertomaan erikoisosaamisestaan. Samoin jo tehtävää tietokannan siivousta haluttiin edelleen jatkaa ja tehostaa, jotta tietokanta saataisiin mahdollisimman asiakasystävälliseksi. Jo olemassa olevaa kuljetusjärjestelmää haluttiin nopeuttaa nykyisestä. Myös Pallas-

Pro:n hankintajärjestelmää tulisi kehittää tuntuvasti. Hankintajärjestelmään haluttiin myös käyttöön BTJ:n Arvo-palvelua.

Uusista ideoista mainittiin poistokirjojen keskitetty käsittely. Kirjastoista kerättäisiin keskitettyyn tuhoamiskeskukseen poistetut revittäväksi menevät kirjat. Paikallisaineiston ilmestymisestä voisi tiedottaa kaikille PIKI-kirjastoille. Samoin vanhentuneesta aineistosta vinkkaaminen koettiin tärkeäksi. Kirjastojen välillä olisi myös käyttöä siirtokokoelmille. Eräältä kirjastolta tuli myös ehdotus valmiista kirjapaketeista kunnan kokoluokan mukaan, jonka kirjasto voisi hankkia valmiiksi valittuna kokoelmiinsa.

8 Käynnit kirjastoissa

Projektin vetäjä Maaret Lehtovirta vieraili PIKI-kirjastoissa joulukuussa 2007 ja tammikuussa 2008. Kaikissa PIKI-kirjastoissa ei käyty. Vierailuja tehtiin yhteensä seitsemän kappaletta.

Vierailut PIKI-kirjastoihin tehtiin seuraavasti:

- Kylmäkosken kunnankirjasto 20.12.2007
- Kangasalan kunnankirjasto 8.1.2008
- Oriveden kaupunginkirjasto 8.1.2008
- Valkeakosken kaupunginkirjasto 17.1.2008
- Ikaalisten kaupunginkirjasto 24.1.2008
- Akaan kaupunginkirjasto 28.1.2008
- Nokian kaupunginkirjasto 30.1.2008

Vierailuilla selvitettiin SEKO-projektia ja keskusteltiin aineistohankinnan nykyisistä tavoista ja mahdollisuuksista. Samalla kyselyn perusteella saatu kuva nykyisistä aineiston hankintatavoista selkeni. Yleisesti kirjastoissa tehdään kaksinkertaista työtä aineiston tilauksessa ja tietokantaan viennissä. Tilaukset tehdään internetin kautta ja viedään tämän jälkeen erikseen PallasPro-ohjelmaan. Kaksinkertaisesta työstä halutaan päästä eroon. Kirjastoissa oltiin kiinnostuneita BTJ:n Arvo-palvelusta tai muusta vastaavasta palvelusta.

Nykyinen PIKI-yhteistyö on tuonut kirjastoille etuja. Yhteiseen hankintaan suhtauduttiin osin aika varovaisesti. Suuremmat kirjastot olivat kiinnostuneempia yhteistyöstä kuin pienemmät. Pelkona oli ai-

neiston hitaampi saapuminen kirjastoon ja kirjastojen eriarvoisuus. Yhteistyövaihtoehdoista oltiin eniten kiinnostuneita yhteisestä varastoinnista tai varastointiohjeista.

Vierailuilla tuli esille myös uusia yhteistyömahdollisuuksia, joita ei kyselyissä oltu tuotu esille. Musiikin valikoimaluetteloista oltiin kiinnostuneita. Samoin oltiin kiinnostuneita yhteisten asiakaskyselyjen tekemisestä ja kirjastojen internetsivujen sisällön suunnittelusta yhdessä. Käynneillä tuli myös esille ylimääräisen aineiston vaihtomahdollisuudesta kirjastojen kesken. Vaihtoon haluttaisiin hyväkuntoista aineistoa, joka muuten menisi poistoon.

9 Kokoelmayhteistyön toteutusvaihtoehdot

SEKO-ohjausryhmä muotoili kyselyjen perusteella hankintayhteistyön toteuttamisesta vaihtoehdot. Vaihtoehdot esiteltiin PIKI-kirjastoille seudullinen kokoelma –seminaarissa 6.3.2008. Toteuttamisvaihtoehdot muodostuvat viidestä askeleesta. Kaikissa askelissa varsinainen aineiston valinta jää kullekin kirjastolle itselleen.

1. Askel

Nykyisen yhteistyön syventäminen pienillä muutoksilla

Mahdollisia yhteisiä toteutustapoja:

- yhteiset aineistonvalinnan periaatteet
- yhteiset varastointiohjeet ja / tai yhteinen varasto
- tiedottaminen paikallisen aineiston ilmestymisestä
- vanhentuneesta aineistosta vinkkaaminen
- aineiston kierrätys (siirtokokoelmat)
- harvinaisempaan aineistoon erikoistuminen
- ylimääräisen aineiston vaihtaminen keskenään
- luettelointiyhteistyön syventäminen nykyisestä

Hyödyt:

- yhteisten toimintatapojen lisääntyminen (asiakkaat hyötyvät)
- päällekkäisen aineiston varastointi vähenee

Ongelmat:

- sopiminen 22 kunnan kanssa
- yhteisessä varastoinnissa tilat ja henkilökunta
- yhteisen varastoinnin kustannustenjakko

2. Askel

Edellisten lisäksi toiseen askeleeseen kuuluvat yhteiset valintalistat PallasProssa, joita kaikki kirjastot voivat käyttää. Kukin kirjasto hoitaisi kuitenkin tilaukset itse. Valintalistat koskisivat alkuvaiheessa suomenkielistä kirjallisuutta suurten kustantajien osalta.

Hyödyt:

- tuplat vähenevät tietokannasta
- valintalistaista hyöty kaikille
- yhteinen esivalinta
- mahdollisten tuotetietojen ostosta parempi hyöty

Ongelmat:

- tällä hetkellä valintalistat ovat kirjastokohtaisia -> tarvitaan muutos PallasPro-ohjelmaan
- tarjottavan aineiston eriaikaisuus, jos kirjastoilla on eri aineiston toimittajat

3. Askel

Edellisten lisäksi olisi yhteinen kilpailutus ja päätoimittajat. Myös muilta toimittajilta voisi hankkia päätoimittajien lisäksi aineistoa.

Hyödyt:

- iso volyyymi tilauksissa
- mahdolliset suuremmat alennukset

Ongelmat:

- miten toimittaja toimittaa aineiston – jokaiseen kirjastoon erikseen vai yhteen pisteeseen
- suurten määrien toimitusnopeus
- kilpailutuksesta sopiminen, kun mukana on 22 kuntaa
- mitä asioita kilpailutuksessa arvioidaan – kirjastojen erilaiset tarpeet

4. Askel

Neljäs askel on pisimmälle viety vapaaehtoisuuteen perustuva toteutusvaihtoehto. Koko hankintaprosessi olisi kirjastoissa yhdistetty. Myös aineiston luettelointi ja käsittely lainauskuntoon olisi yhteinen.

Hyödyt:

- päällekkäinen työ vähenee
- rutiinitöistä jää aikaa muulle kirjastotyölle
- asiakaspalvelun paraneminen
- kustannussäästöt pitkällä aikavälillä

Ongelmat:

- tilat ja henkilökunta
- paljon sopimista 22 kunnan kesken
- vaikutus työtehtäviin
- kustannustenjako
- miten kaikki mahdollinen aineisto tarjotaan valittavaksi
- aineistomenojen seuranta ja laskujen käsittely

5. Askel

Viimeisenä askeleena olisi seutukirjasto. Tällöin kirjastoilla olisi yhteinen hallinto, henkilöstö ja talous. Seutukirjasto koskee koko kirjastotoimintaa ei vain hankintaa.

Hyödyt:

- sopiminen kuntien välillä poistuu seutukirjastosopimuksen myötä
- mahdolliset kustannussäästöt pitkällä aikavälillä
- asiakkaat tasa-arvoisemmassa asemassa
- tulevaisuuden haasteisiin vastaaminen helpompaa
- kirjastojen tasa-arvoinen kehittäminen
- yhteinen seudullinen kokoelma
- hallinnon keveneminen

Ongelmat:

- seutukirjaston muodostamisesta sopiminen kuntien kesken
- paljon työtä seutukirjaston muodostamisessa

10 Ohjausryhmän johtopäätökset kyselyjen tuloksista sekä projektista

Luvussa esitellään SEKO-ohjausryhmän kannanotot projektin aikana tehtyihin kyselyihin sekä kyselyjen vastauksista tehdyt johtopäätökset. Luvussa on nostettu esille ohjausryhmän mielestä keskeisimmät asiat. Kannanotot on järjestetty tässä luvussa suunnilleen samaan järjestykseen kuin ne on esitelty raportissa.

Taulukossa IV (sivulla 19) esitetyt kirjojen hankintakulut kunnan asukasta kohden kuvastavat ohjausryhmän mielestä kunnan panostusta kirjastoihinsa ja ylipäätänsä kuntien kirjastomyönteisyyttä. PIKI-kuntien kirjasaineistojen määräraha asukasta kohden vaihtelee Kuhmalahden 18,80 eurosta Kangasalan 2,84 euroon. Kaikkien PIKI-kirjastojen yhteenlaskettu keskimääräinen kirjojen hankintakulu asukasta kohden vuonna 2006 oli 5,24 euroa. Pitkällä aikavälillä kuntien välisiä eroja olisi syytä saada tasoitettua.

Sivulla 21 esitellään PIKI-kirjastojen kirjojen keskihinta taulukossa VI. Ohjausryhmä hämmästeli kirjojen keskihinnan suurta vaihteluväliä Akaan 11,23 eurosta Oriveden 19,92 euroon. Keskimäärin kirjan keskihinta PIKI-kirjastoissa oli 13,90 euroa. Kirjan keskihintaan vaikuttavat kirjaston saamat alennukset hankinnoista, hankintapaikat sekä kirjastojen erilaiset painotukset kirjahankinnoissa. Kirjan keskihinta voi muodostua hyvinkin erilaiseksi, jos kirjastoon on hankittu paljon kallista tietokirjallisuutta halvemmän kirjallisuuden lisäksi. Kirjan keskihintaan vaikuttaa myös paljon, onko kirjat tilattu ennakkoon vai hankittu jälkikäteen, jolloin alennusprosentit eroavat toisistaan. Ostettavien kirjojen kappalemäärää voidaan lisätä, vaikka käytettävissä oleva määräraha ei kasvaisikaan, jos kirjojen keskihinta laskisi. Yhteisellä kilpailutuksella saadaan todennäköisesti suuremmat alennukset, mikä osaltaan alentaa kirjan keskihintaa.

Ohjausryhmä kiinnitti huomiota kirjastojen kokoelmien hoitoon, jota ryhmä pitää erittäin tärkeänä. Vuonna 2006 PIKI-kirjastoista poistettiin aineistoa suhteessa kokoelmiin keskimäärin 4,6 %. Eniten aineistoa suhteessa kirjaston kokoelmiin poistettiin Lempäälässä (6,63 %) ja vähiten Juupajoella (0,73 %). Kaikissa PIKI-kirjastoissa jäätin kuitenkin valtakunnallisesta suosituksesta, joka on 8 %. Vain

riittävän suuret poistot takaavat kokoelmien uusiutumisen. Kokoelmien hoitoon liittyy olennaisena osana myös aineiston valinta ja varastointi poistojen lisäksi. Ohjausryhmän mielestä yhteistyö on kokoelmanhoidossa tarpeellista, siksi poistoihin ja varastointiin tulee saada yhteiset periaatteet tai suositukset.

Aineistonvalinta on aikaa vievä ja ehkä tärkein osa kirjastotyötä. Työryhmän mielestä valinnan tulee säilyä kullakin kirjastolla itsellään, koska se on kirjaston oleellista perustyötä ja kunkin kirjaston henkilökunta tuntee oman asiakaskuntansa tarpeet parhaiten. Ohjausryhmän mielestä yhteisten valintalistojen käyttöönotto on suositeltavaa. Tällöin saadaan kustannusten, työn sekä ajan säästöä ja käytännöt yhdenmukaistuvat. Mikäli PIKI-kirjastot näkisivät jo aineiston valintavaiheessa toistensa hankinnat, edistää se alueellisen kokonaisnäkömyksen syntyä. Kirjastot saavat säästöä ja välttyvät turhilta päällekkäisiltä hankinnoilta, jos tieto siitä, että harvoin tarvittava teos on hankittu johonkin PIKI-kirjastoon riittää. Yhteisillä valintalistoilta saadaan myös tietokantaa siistimmäksi, kun tuplatietueita syntyy entistä vähemmän. Yhteiset valintalistat nopeuttavat tilaamista ainakin niissä kirjastoissa, joissa tilaamista ei tehdä vielä suoraan järjestelmästä. Valintalistat eivät rajoita kirjastojen hankintoja, vaan kirjastot voivat hankkia edelleen aineistoa myös valintalistojen ulkopuolelta.

Myös yhteinen varastointi tai yhteiset varastointiperiaatteet voivat olla avuksi kokoelmanhoidossa. Kirjastot voivat huolettomammin poistaa vanhentunutta ja kulunutta aineistoa, kun tietävät, että kirjan saa seutukuljetuksella helposti asiakkaalle. Yhteistyö kokoelmanhoidossa näkyy asiakkaille siisteinä ja tuoreina kokoelmina. PIKI-kirjastojen varastoinnissa on paljon päällekkäisyyttä, ja siksi varastointia on tarve yhdistää, jotta turha päällekkäisyys saadaan pois. On muistettava, että kirjojen varastointi ei ole ilmaista, vaan se aiheuttaa sekä tila- että henkilöstökustannuksia. Varastoissa on paljon lainassa kiertämätöntä aineistoa, joka tuottaa vain kustannuksia. Pelkillä varastointikustannusten säästöillä voidaan aineistoa saada asiakkaille joko seutukuljetuksilla tai tilaamalla kaukolainaksi muualta Suomesta. Varastointia helpottamaan voitaisiin varastoista tilatut seutulainat muuttaa maksuttomiksi, jolloin kirjastot voisivat karsia omia varastojaan. Varastoinnin ongelmiin apua saadaan myös yhteisillä varastointiperiaatteilla. Varastointiperiaatteiden pohtimista helpottamaan voitaisiin tehdä selvitys, miten PIKI-kirjastojen varastoaineisto kiertää asiakkailta lainassa sekä minkä ikäistä aineistoa varastoissa on.

Selvityksessä olleeseen aineistonhankinnan työajan käyttökaavioihin on syytä suhtautua varauksella, koska edelleen eri kirjastoissa osan työtehtävistä ajatellaan kuuluvan eri työvaiheisiin. Tämä aiheuttaa suuria eroja kirjastojen välillä eri työvaiheisiin kuluvaan aikaan. Kirjojen lainauskuntoon saattaminen (tarroitus ja muovitus) on kuitenkin kaikilla kirjastoilla suuri työaikaa vievä osa-alue. Kyselyn vastauksissa keskitettyä lainauskuntoon laittamista arveltiin hitaaksi ja lisäksi tämä aiheuttaa tilaongelman.

Muovitus ei kuitenkaan vaadi kirjastoammattillista erityisosaamista ja paikallistuntemusta, joten ohjausryhmän mielestä muovituksen ulkoistaminen voisi olla yksi mahdollinen ratkaisu tilaongelmaan. Samalla ulkoistaminen tuo työajan säästöä, jolloin ajan voisi käyttää muuhun kirjastotyöhön. Ulkoistamismahdollisuuksista kannattaa tehdä oma selvityksensä.

Seutuvarausten suhteen kirjastot voidaan jakaa kolmeen ryhmään: osa lähettää selkeästi enemmän kuin saa varauksia, osa saa enemmän kuin lähettää ja osa lähettää suunnilleen saman verran kuin saa seutuvarauksia. Seutuvarausten jakautuminen ei suoraan korreloi kirjaston aineistohankinnan määrärahoihin. Sitä voidaan selittää paremminkin kirjastojen kokoelmien sisällöllisellä luonteella. Seudullista aineiston liikkuvuutta on hyvä edistää ja tuoda asiakkaille tutuksi seudullisen yhteistyön mahdollisuudet. Erityisen vähän seudullisia lainoja antavien kirjastojen tulisi kiinnittää huomiota aineistohankintaresursseihinsa.

Kilpailutuksissa PIKI-kirjastoissa tehdään päällekkäistä työtä. Mikään PIKI-kirjastoista ei tyrmännyt ehdotusta yhteisestä kilpailutuksesta, mutta se edellyttää kuitenkin sitä, että kaikki kirjastot myös hyötyvät siitä. Yhteisen kilpailutuksen ongelmana ovat kirjastojen erilaiset tarpeet ja palvelujen erilainen arvottaminen. Nämä selvittämällä saadaan yhteisen kilpailutuksen haitat minimoitua.

PIKI-ohjausryhmän toimeksiannosta Arvo-työryhmä selvittää tällä hetkellä tuote- ja luettelointitietojen sekä valintalistojen teknisten ratkaisujen toimivuutta. Työryhmän työn tulokset sivuavat hyvin läheisesti SEKO-projektia ja sen tuloksia. Mahdolliset hyödyt tulevat siistimpänä tietokantana sekä kirjastoissa tehtävän luettelointitietojen saapumisen tarkistamisen vähenemisenä.

Seko-ohjausryhmä haluaa kiinnittää huomiota luetteloinnin lisäksi kaikkiin toimintatapoihin tietokannan kanssa. Yhteiset menettelytavat ja niiden noudattaminen niin luetteloinnissa, hankinnassa, lehtien saapumisvalvonnassa kuin jopa varastointi- ja poistopäätösten teossa edistävät tietokannan pitämistä siistinä ja selkeänä. Luetteloinnin pelisääntöjä voi edelleen kehittää nykyisestä. Tietokannan siisteyteen vaikuttaa myös siellä olevat konversioiden tuloksena syntyneet tuplatietueet, joiden siivoamista ohjausryhmä pitää tärkeänä. Siisti tietokanta näkyy asiakkaalle selkeinä hakujen tuloksina ja on koko asiakaspalvelun edellytys.

Kirjastojen keskeinen tehtävä on aineistokokoelman muodostaminen. SEKO-selvitys osoittaa, että tämän tehtävän ympärille on muodostunut runsaasti rutiinimaisia tehtäviä ja päällekkäisiä toimintoja, joihin kuluu suuri määrä kirjasto- ja tietopalveluammattilaisten työaika.

11 Ohjausryhmän ehdotus kokoelmayhteistyön toteuttamisesta

SEKO-ohjausryhmä pohti 11.3.2008 olleessa kokouksessaan hankinta- ja kokoelmayhteistyön toteuttamismallia. Helpon toteutettavissa on yhteistyön ensimmäinen askel, jota ohjausryhmä myös ehdottaa toteutettavaksi. Ensimmäiseen askeleeseen kuuluvat nykyisen yhteistyön muutokset pienin toimenpitein. Näitä ovat esimerkiksi yhteiset aineiston valinnan ja varastoinnin periaatteet, mahdollinen yhteinen varasto, paikallisen aineiston ilmestymisestä ilmoittaminen muille PIKI-kirjastoille, vanhentuneesta aineistosta vinkkaaminen esimerkiksi interaktiivisilla nettisivuilla, siirtokokoelmat, erikoistuminen johonkin tiettyyn aineistoon, ylimääräisen poistoon menevän aineiston vaihtaminen keskenään sekä nykyisen luettelointiyhteistyön syventäminen.

SEKO-ohjausryhmä ehdottaa myös toisen askeleen käyttöönottoa hankintayhteistyössä. Toiseen askeleeseen kuuluvat yhteisten PallasPron valintalistojen käyttöönotto. Toinen vaihe edellyttää kuitenkin PallasPron hankintaohjelman käyttökoulutusta. Samoin yhteisten valintalistojen käyttöönotto edellyttää Axiellilta muutoksia ohjelmistoon, jotta ohjelmaan luodut ja avoinna olevat valintalistat näkyvät yhtä aikaa kaikille PIKI-kirjastoille. Tällä hetkellä valintalistat ovat kirjastokohtaisia ja ne saa haun kautta näkyviin vasta, kun valintalista on muuttunut tilattu-tilaan. Ohjausryhmä esittää, että yhteisten valintalistojen käyttöä kokeillaan aluksi parin kunnan kesken.

Toisen askeleen käyttöönottoon kuuluu myös sopiminen tarkoista yhteisistä toimintatavoista, kuinka valintalistoja käytetään. Samoin toisen vaiheen käyttöönottoon liittyy läheisesti Arvo-työryhmän työn tulos. Arvo-työryhmä pohtii tuotetietojen ostoon liittyviä asioita. Toista vaihetta ei kannata ottaa käyttöön ennen kuin Arvo-työryhmän työn tulos on selvillä.

Kolmantena askeleena PIKI-kirjastojen hankintayhteistyössä olisi yhteinen kilpailutus. Sen ei katsota olevan tällä hetkellä mahdollista kireiden aikataulujen vuoksi, koska usealla kirjastolla on päättymässä olevia hankintasopimuksia. Yhteinen kilpailutus vaatii pitkän valmisteluajan, jolloin sovitaan kilpailuyhteistyön edellytykset ja reunaehdot. SEKO-ohjausryhmä ehdottaa, että yhteiseen kilpailutukseen pyritään pääsemään vuoden 2012 tienoilla. Tähän mennessä kirjastot olisivat ehtineet tahdittaa omat hankintasopimuksensa samaan sykliin, jonka jälkeen yhteiseen kilpailutukseen mukaantulo olisi helppoa. Samoin ennen yhteistä kilpailutusta ehditään pohtia sen vaikutusta logistiikkaan.

Yhteisen kilpailutukseen valmistautumisen yhteydessä ohjausryhmän mielestä tulisi selvittää kirjastojen mahdollisuus neljänteen askeleeseen ja syvempään hankintayhteistyöhön. Syvemmän hankintayhteistyön seurauksena saataisiin keskitettyä hankinnan asiantuntemusta. Tällöin myös saavutettaisiin

puhtaampi tietokanta mahdollisten tuplatietueiden vähentyessä ja luetteloinnin keskittämällä sen oikeellisuus parantuisi. Kaikella hankintayhteistyön syventämisellä tähdätään parempaan asiakaspalveluun.

Viidennen askeleen eli seutukirjaston ei nähdä vielä tässä vaiheessa olevan mahdollinen toteutusvaihtoehto. Tosin monet muissa askelissa olevat ongelmat ratkeaisivat seutukirjaston myötä. Seutukirjaston perustaminen on kuitenkin iso askel, joka koskee koko kirjastotointa eikä pelkästään hankintaa ja koelmatyötä. Seutukirjaston perustaminen vaatii ennen kaikkea kunnallispoliittisia päätöksiä ja poliitikkojen tahtoa. Ohjausryhmä katsoo, että mahdollisesti toteutettavan seutukirjastomallinkin tulisi toimia siten, että yksittäisen kirjaston palvelutason nosto ja kirjaston kehittäminen ovat mahdollisia.

Lähteet

Hartikainen, E. 2006. Yhteistyöllä onnelaan? Selvitys Kainuun yleisten kirjastojen yhteistyön syventämisestä. [www-dokumentti]. <<http://213.143.184.82/kirjasto/Kirjastoselvitys.htm>>. Luettu 8.10.2007.

Heinisuo, R., Koskela, S. & Saine, R. 2004. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5. Helsinki: Opetusministeriö.

Hynninen, P. 2006. Toimivaa seutuyhteistyötä – aineiston yhteiskäyttö ja kuljetukset Pirkanmaalla. Ikkunat auki Pirkanmaalle. PIKI-toimintakertomus 2004-2005, 17-19.

Kekki, K. 2003. Yleisten kirjastojen kimpat. Kansalliskirjasto-lehti (6), 13-15.

Kirjasto- ja tietopalvelut Länsi-Suomen läänissä vuonna 2006. Tietoja Länsi-Suomen läänin kuntien yleisistä kirjastoista. 2007. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja nro 3/2007. [Turku]: Länsi-Suomen lääninhallitus. [www-dokumentti]. <[http://www.laanhallitus.fi/lh/biblio.nsf/4884B22AEE485DA4C22572FF00229E1C/\\$file/KirjastojuLKaisu_2006_06062007.doc](http://www.laanhallitus.fi/lh/biblio.nsf/4884B22AEE485DA4C22572FF00229E1C/$file/KirjastojuLKaisu_2006_06062007.doc)>. Luettu 6.11.2007.

Kirjastopoliittinen työryhmä. 2001. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004. Työryhmän muistio. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 2/2001. Helsinki: Opetusministeriö.

Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 1. Helsinki. Opetusministeriö.

Koivu, T. 2002. Kirjastoyhteistyön järjestäminen Hämeenlinnan seudulla. Osaraportti 1. [www-dokumentti]. <<http://www.hameenlinna.fi/kirjasto/y1.htm>>. Luettu 5.10.2007.

Lovio, M. 2006. Selvitys ja esitys Kouvolan seudun kuuden kunnan kirjastoyhteistyön syventämisestä. Suuri suunnitelma. Kirjastotoimen osaprojekti. [www-dokumentti]. <http://www.kouvola.fi/attachments/5nmdFxePN/5oG4cGU2G/Files/CurrentFile/Suuri_Suunnitelma_konsulttiselvitys.pdf>. Luettu 8.10.2007.

- Nikkanen, A. 2002. Salon seudun kirjasto- ja tietopalvelustrategia. [www-dokumentti]. <<http://www.salo.fi/netcomm/Chunker/download.asp?id=867&tb=342796>>. Luettu 5.10.2007.
- Opetusministeriö. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. [www-dokumentti]. <<http://tilastot.kirjastot.fi/>>
- Pilppula, R. kirjastotoimenjohtaja Joensuun seutukirjasto – Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. sähköpostiviesti 8.10.2007.
- Rouvinen, J. & Pilppula, R. Joensuun seutukirjasto. [www-dokumentti]. <www.kouvola.fi/attachments/5nmdFxePN/5oG4JdKQ7/Files/CurrentFile/Joensuun_seutukirjasto.pdf>. Luettu 9.10.2007.
- Saarti, J. 2000. Suomalaisten yleisten kirjastojen atk-kirjastojärjestelmät, niiden tietovarantojen verkkokäyttöisyys ja tietotekniset valmiudet. [www-dokumentti]. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/opm_50_saarti1.pdf?lang=fi>. Luettu 16.10.2007.
- Seutukirjastosiselvitys. 2006. Jyväskylän seudun aluekeskusohjelman verkostokaupunkikunnat. [www-dokumentti]. <<http://www3.jkl.fi/kirjasto/julkaisut/seutukirjastosiselvitys.pdf>> . Luettu 5.10.2007.
- Utriainen, L. kirjastotoimenjohtaja Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. sähköpostiviesti 10.10.2007.

Liitteet

Liite 1: Ensimmäisen kyselyn saate ja kysymykset

SEKO – seudullinen kokoelma-selvitys

PIKI-kirjastojen kokoelmayhteistyön syventämisen selvitys aloitettiin 1.10.2007. Selvitys toteutetaan opetusministeriöltä saadulla avustuksella 1.10.2007-31.3.2008. Tarkoituksena on selvittää kokoelmayhteistyön mahdollisuudet ja parhaat toteutustavat sekä kirjastojen halukkuus yhteistyöhön.

Selvityksen toteuttamista varten on luotu SEKO-ohjausryhmä, johon kuuluvat:

Maaret Lehtovirta/ Tampere - projektin vetäjä/selvittäjä
Seija Heikkilä / Pälkäne
Maarit Helén / Tampere
Maija Kanerva / Tampere
Seija Köppä/ Ylöjärvi
Päivi Mäki-Kerttula / Äetsä
Merja Rostila / Pirkkala
Sinikka Rynkä-Hokkanen / Tampere

Selvitys toteutetaan kyselyillä ja käynneillä kirjastoissa. Nyt saamanne kysely on ensimmäinen kysely, jossa kartoitetaan alustavia tietoja ja ajatuksianne kokoelmayhteistyöstä. Kyselyä on lähetetty yksi kappale kuhunkin PIKI-kuntaan tai -kaupunkiin sekä Ikaalisten kaupunginkirjastoon, joka on liittymässä PIKI-kirjastoihin. Toivon, että kyselyyn vastaisi kirjastotoimenjohtaja / kirjastonjohtaja tai aineiston hankinnasta vastaava henkilö. Vastausaikaa on viikko ja toivon vastauksenne saapuvan viimeistään 19.10.2007.

Viimeiseen avoimeen kysymykseen voi laittaa ajatuksia ja pohdintoja siitä, mitä kokoelmayhteistyö voisi olla. Mitä aineistonhankinnasta ja käsittelystä voitaisiin yhdistää ja mikä tulisi jättää sen ulkopuolelle? Mitä hyötyä yhteistyöstä olisi? Mitä ongelmia yhteistyössä on? Mitä vaikutuksia yhteistyöllä olisi taloudellisesti tai miten se vaikuttaa käytännön työhön?

1. Kyselyyn vastaava kirjasto
2. Mistä pääosa aineistosta hankitaan (toimittajat)?
  - a) kirjat
  - b) lehdet
3. Mistä muista paikoista aineistoa hankitaan ja mitä?
4. Koska nykyiset hankintasopimukset päättyvät?
5. Kuinka aineiston hankinta tapahtuu?
  - a) kirjasto hoitaa itse aineiston hankinnan (kilpailutus ja varsinainen aineiston hankinta)
  - b) kirjasto on mukana hankintarenkaassa, joka hoitaa kilpailutuksen ja kunnat hoitavat varsinaiset hankinnat itse
  - c) jokin muu tapa – miten?
6. Aineiston tilausten käsittely kirjaston sisällä (ei sisällä aineiston valintaa)
  - a) pääkirjasto hoitaa kaikki tilaukset (tilausten teko keskitetty)
  - b) jokainen yksikkö tilaa itse
  - c) jokin muu tapa – mikä?
7. Aineistonvalinta
  - a) aineistonvalinta on keskitetty yhteen pisteeseen, joka valitsee kaikkien yksiköiden aineiston esim. pääkirjasto
  - b) jokainen yksikkö valitsee itse aineistonsa
  - c) jokin muu – mikä?
8. Käytättekö jotakin palvelua aineiston muovitukselle ja / tai tarroitukselle?
9. Onko kirjastoissanne varastoja?
10. Paljonko varastossa on aineistoa (kpl)?
11. Pidättekö omia varastoja välttämättöminä?
12. Olisittekö valmiita luopumaan varastosta, jos varastointi järjestettäisiin jotenkin muuten PIKI-kirjastojen kesken?
13. Mielipiteitä, odotuksia ja ajatuksia PIKI-kirjastojen kokoelmayhteistyöstä

Liite 2: Toisen kyselyn saate ja kysymykset

SEKO – seudullinen kokoelma –selvitys

Nyt saamallanne toisella kyselyllä halutaan selvittää tarkemmin sitä, millaista kokoelmayhteistyötä PIKI-kirjastojen kesken voitaisiin tehdä. Kysely kattaa kaiken aineiston hankinnan lehtiä lukuun ottamatta. Kyselylomakkeen alussa on selitetty kyselyssä esille tulevia käsitteitä.

Kyselyä on lähetetty yksi kappale kuhunkin PIKI-kuntaan tai –kaupunkiin sekä Ikaalisten kaupunginkirjastoon. Toivon, että kyselyyn vastaisi kirjastotoimenjohtaja / kirjastonjohtaja tai aineiston hankinnasta vastaava henkilö. Toivon, että vastaatte kyselyyn mahdollisimman laajasti. Vastausaikaa on kaksi viikkoa ja vastausten tulisi saapua viimeistään maanantaina 19.11.2007.

PIKI-KIRJASTOJEN KOKOELMAYHTEISTYÖSELVITYKSEN 2. KYSELY

Kysymyksissä esille tulevia käsitteitä:

Hankinnalla tarkoitetaan koko aineiston valinnan ja hankinnan prosessia.

Reklamaatiolla tarkoitetaan muistutusta toimittajalle toimittamatta jääneestä aineistosta tai tavaran virheellisyysilmoittamista.

Valinnalla tarkoitetaan päätöstä sekä yksittäisen teoksen ottamisesta kokoelmaan että kyseisen teoksen hankittavasta kappalemäärästä.

Valintalistalla tarkoitetaan sähköisessä muodossa PallasPron hankintajärjestelmään luotavaa listaa valittavaksi tarjottavista nimekkeistä. Yksiköt voivat merkitä haluamansa kappalemäärät suoraan PallasPron kautta valintalistalle. Lista on avoinna eli sinne voi merkitä tilattavia kappaleita tietyn sovitun ajanjakson. Valintalista voi olla esimerkiksi kustantajan keväällä ilmestyvät kirjat (esim. Otava kevät 2008) tai Kirjon 16/2007 suomalaiset kirjat. Valintalistoja voi olla avoinna samaan aikaan useita erilaisia.

Kysymykset:

1. Kyselyyn vastaava kirjasto
2. Voiko mielestäsi PIKI-kirjastojen kokoelmayhteistyötä tehdä seuraavilla tavoilla? Miten se käytännössä hoidettaisiin? Perustele vastauksesi.
  - a. hankintojen yhteinen kilpailutus
  - b. yhteisten valintalistojen keskitetty laadinta
    - i. suuret kustantajat
    - ii. keskisuuret kustantajat
    - iii. av-aineisto
    - iv. muu aineisto
  - c. Pitäisikö kaikki muu uusi aineistomateriaali, jota ei tarjota valintalistalla, laittaa jollakin tavoin keskitetysti tarjolle?

- d. varsinaisten tilausten tekeminen toimittajille ja reklamaatiot
  - e. luettelointi
  - f. aineiston lainauskuntoon saattaminen (tarroitus ja muovitus)
3. Millaisia yhteisiä aineistonhankinnan ohjeita ja toimintatapoja PIKI-kirjastoilla voisi olla?
- a. yhteiset aineistonvalinnan periaatteet
  - b. tietyt kirjastot keskittyvät johonkin aineiston osa-alueeseen (erikoistuminen)
  - c. muita ohjeita ja toimintatapoja – mitä ne olisivat?
  - d. Kuka laatisi yhteiset ohjeet ja toimintatavat?
4. Mitä hyötyä kokoelmayhteistyöstä olisi asiakkaille?
5. Mitä vaikutusta kunnan tai kaupungin byrokratialla on yhteishankinnassa?
- a. Millaiseen yhteistyöhön kirjastolla on mahdollisuus ilman suurta byrokratiaa?
  - b. Missä kunnan tai kaupungin toimielimessä yhteistyö pitäisi hyväksyttää?
6. Miten muuten kokoelmayhteistyötä voisi kehittää?

Liite 3: Kolmannen kyselyn saate ja kysymykset

SEKO – seudullinen kokoelma –selvitys

Nyt saamallanne kolmannella kyselyllä halutaan selvittää aineiston hankintaan kuluva aikaa. Lisäksi selvitetään, mitä kriteerejä aineiston toimittajien valinnassa pidetään tärkeinä hinnan lisäksi. Kysely kattaa kaiken aineiston hankinnan lehtiä lukuun ottamatta.

Kysymyksessä kuusi tiedustellaan toimittajienne myöntämiä alennusprosentteja. Kilpailutuksen jälkeen kyseinen tieto on julkinen. Kyselyssä halutaan selvittää, mitä vaikutuksia yhteisellä kilpailutuksella voisi olla kirjastojen saamiin alennuksiin, miten eri kokoisten kirjastojen alennusprosentit voisivat muuttua yhteisen kilpailutuksen myötä. Kysymyksessä kuusi tiedustellaan myös hintakerrointa nettohintaisten kustantajien kirjoista. Kaikki kustantajat eivät ole määritelleet kirjoille ovh-hintaa vaan ne on nettohinnoiteltu ja hinta määräytyy tietyn kertoi-
men mukaan. Jos ette tiedä kerrointanne, voitte pyytää ohjeet sen laskemiseksi Sinikka Rynkä-Hokkaselta (sinikka.rynka-hokkanen@tampere.fi tai 03-5656 4030). Alennusprosentteja sekä hintakertoimia käytetään vain työryhmän työskentelyssä eikä anneta julkiseen levitykseen.

Kysymyksessä seitsemän kerätään kirjastoilta aineiston valinnan nykyisiä painopiste- ja erikoistumisalueita sekä erikoiskokoelmia. Nämä on tarkoitus kerätä yhteen ja saattaa kaikkien PIKI-kirjastojen tietoon, jotta tietoa voidaan käyttää hyväksi asiakaspalvelussa.

Kyselyä on lähetetty yksi kappale kuhunkin PIKI-kuntaan tai –kaupunkiin sekä Ikaalisten kaupunginkirjastoon. Toivon, että kyselyyn vastaa kirjastotoimenjohtaja / kirjastonjohtaja tai aineiston hankinnasta vastaava henkilö. Vastausten tulisi olla minulla mahdollisimman pian ja mielellään ennen joulua, kuitenkin viimeistään torstaina 3.1.2008.

PIKI-KIRJASTOJEN KOKOELMAYHTEISTYÖSELVITYKSEN 3. KYSELY

1. Kuka kirjastossanne hoitaa seuraavia tehtäviä? (kirjastonjohtaja / kirjastonhoitaja / kirjastovirkailija / joku muu – kuka?)
  - a. aineiston valinta
  - b. tilattavan aineiston vienti PallasProhon eli nimekkeen vienti tietokantaan ja osaston / kirjaston tilattavat kappaleet
  - c. aineiston tilaaminen toimittajilta
  - d. aineiston vastaanotto toimittajilta
  - e. aineiston luettelointi poimimalla olemassa olevia tietueita (esim. BTJ yms.)
  - f. aineiston varsinainen luettelointi (primaariluettelointi)
  - g. aineiston lainauskuntoon saattaminen (tarroitus ja muovitus)
2. Arvioi, kuinka paljon työaikaa kuluu seuraaviin aineistonhankinnan osa-alueisiin viikossa.
  - a. aineiston valinta
  - b. tilattavan aineiston vienti PallasProhon eli nimekkeen vienti tietokantaan ja osaston / kirjaston tilattavat kappaleet
  - c. aineiston tilaaminen toimittajilta
  - d. aineiston vastaanotto toimittajilta
  - e. aineiston luettelointi poimimalla jo olemassa olevia tietueita (esim. BTJ yms.)
  - f. aineiston varsinainen luettelointi (primaariluettelointi)
  - g. aineiston lainauskuntoon saattaminen (tarroitus ja muovitus)
3. Mikä on aineistonhankinnan työvaiheista hitain / aikaa vievin ja miksi?
4. Mikä aineistonhankinnan työvaiheista on pullonkaula aineiston lainauskuntoon saattamisessa?
5. Kun kilpailutatte aineiston toimittajia, mitkä ovat tärkeimmät kriteerit toimittajan valinnassa hinnan lisäksi?
6. Mikä on toimittajanne antama alennus tai nettohintaisten hintakerroin kotimaisen yleisen kirjallisuuden tilauksista tällä hetkellä?
  - a. alennus ennakkoon tilattaessa
  - b. alennus jälkikäteen tehtävissä täydennyksissä
  - c. nettohintaisten kirjojen hintakerroin
7. Onko kirjastollanne aineistonvalinnan painopisteitä tai erikoistumisalueita? Kerätäänkö kirjastoonne jotain erikoiskokoelmaa? Mitä ne ovat?
8. Muita ajatuksia, kommentteja tai kysymyksiä kokoelmayhteistyöstä

Liite 4: Kolmannen kyselyn tarkennuksen saate, kysymys ja käsitteet**PIKI-KIRJASTOJEN KOKOELMAYHTEISTYÖSELVITYS – TARKENNUS TYÖAIKAA KOSKEVAAN KYSYMYKSEEN**

SEKO-selvityksen kolmannessa kyselyssä teitä pyydettiin arvioimaan hankinnan eri työvaiheisiin kuluva aikaa. Työajan arviointi oli hankalaa ja vastauksista tulikin ilmi, että eri kirjastot sisällyttivät eri asioita eri työvaiheisiin, joten työaikojen vertailu on vaikeaa. Liitteessä on SEKO-ohjausryhmän tekemä yhteenveto, mitä milläkin työvaiheella tarkoitamme. Nyt pyytäisinkin teitä arvioimaan uudelleen, ovatko jo antamanne tuntiarviot näiden käsitteiden perusteella oikein. Aineiston valintaan kuluva aikaa emme enää tiedustele, koska valinta jää joka tapauksessa kunkin kirjaston omiin tehtäviin.

Toivottavasti jaksatte vielä miettiä uudelleen työaikaa koskevan kysymyksen ja saan vastauksenne viimeistään 4.2.2008.

1. Kysymykseen vastaava kirjasto**2. Arvioi, kuinka paljon työaikaa kuluu seuraaviin aineistonhankinnan osa-alueisiin viikossa**

- a) aineiston tarjonta valintaa varten
- b) tilattavan aineiston vienti tietokantaan ja hankinnan tilauskantaan
- c) aineiston tilaaminen toimittajilta
- d) aineiston vastaanotto toimittajilta
- e) poimintaluettelointi
- f) primaariluettelointi

aineiston lainauskuntoon saattaminen (tarroitus ja muovitus)

AINEISTONHANKINNAN KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

Aineiston tarjonta valintaa varten

Aineiston tarjonta valintaa varten tarkoittaa kaikkien eri aineistolajien (sekä uuden että vanhan aineiston) tarjolle asettamista ja valintojen aikatauluttamista toimittajien kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Se tarkoittaa myös tarjottavan aineiston tarkastamista ennen valittavaksi panoa (esimerkiksi mistä tilataan, miten laitetaan tarjolle, onko kyseessä jatkotilaus jne.). Eri aineistotoimittajien tarjonnan seuraaminen (esimerkiksi internetistä) ja seurannassa esille tulevan aineiston valittavaksi laittaminen kuuluu tähän työvaiheeseen. Työvaiheeseen kuuluu uuden aineiston tarjolle laittaminen mahdollisimman laajasti kaikista aineistolajeista.

Aineiston valinta

Valinnalla tarkoitetaan päätöstä sekä yksittäisen teoksen ottamisesta kokoelmaan että kyseisen teoksen hankittavasta kappalemäärästä. Valinnassa keskitytään aineiston sisältöön ei valinnan tekniseen suorittamiseen (esimerkiksi kappaleiden merkitsemiseen tietokantaan). Valinnassa arvioidaan kyseisen teoksen arvoa kyseisen kirjaston kokoelmille ja asiakaskunnalle hakemalla tietoa teoksesta erilaisista esittelyteksteistä tai arvosteluista. Aineiston valinnan apuna voidaan käyttää valintalistoja, kustantajien luetteloita ja muita tietolähteitä.

Tilattavan aineiston vieni tietokantaan ja hankinnan tilauskantaan

Aineiston viennillä tietokantaan tarkoitetaan valinnan teknistä suorittamista, jossa tilattava nimeke viedään ensin tietokantaan ja sitten hankinnan tilauskantaan (tilausosio on myös aina täytettävä vaikka varsinainen tilaaminen tehdään muulla tavalla). Aineisto voidaan viedä tietokantaan jo ennen valinnan tekoa (esim. tarjotaan valittavaksi valintalistoilla) tai samalla kun tietokantaan merkitään hankittavat kappalemäärät. Tietokantaan viedään tiedot joko poimimalla mimitiedot tai huomalla itse tietue kirjaamalla teoksen tekijä ja nimeke, painovuosi ja ISBN-numero sekä lisätään sinne tilattavan osaston / kirjaston kappaleet. Valittavan aineiston kerääminen PallasPron valintalistoiksi kuuluu aineiston vientiin tietokantaan.

Aineiston tilaaminen

Aineiston tilaamisella tarkoitetaan aineiston tilaamista toimittajalta joko paperilla, sähköpostilla, faksilla tai internet-käyttöliittymän kautta. Tilaamiseen kuuluu myös eri kirjastojen / osastojen (kirjastoissa joissa on useampi toimipiste) tilausten kerääminen yhteen ja tilauksen siirtäminen tilauslomakkeille tai suoraan toimittajan tietokantaan ellei tilausten keräämiseen voida käyttää PallasPron valintalistaa. Myös tilauspaikan etsiminen kuuluu tilaamiseen, jos tilattavaa aineistoa ei saada sopimustoimittajalta. Tilaamiseen kuuluu myös reklamointi toimittamattomista tilauksista.

Aineiston vastaanotto

Aineiston vastaanottoon kuuluvat aineiston purku lähetyspakkauksista, lähetyslistojen tarkistus, aineiston merkitseminen saapuneeksi hankinnan toimitusosiossa PallasProssa ja mahdolliset bibliografiset korjaukset tietokantaan sekä laskujen tarkistus ja tilioiminen. Myös toimitusvirheistä ja laskutuksesta reklamointi kuuluu aineiston vastaanottamiseen.

Poimintaluettelointi

Poimintaluetteloinnilla tarkoitetaan luettelointitietojen poimimista jo olemassa olevista tietueista esimerkiksi BTJ:ltä tai muilta kirjastoilta. Poimintaluettelointiin ei kuulu minitietojen poimiminen. Poimintaluettelointi on minitietoja täydentävää luettelointia, jota tehdään, kun fyysinen aineisto on luetteloijan käytössä.

Primaariluettelointi

Primaariluettelointiin kuuluu teoksen bibliografisten tietojen tallentaminen tietokantaan kokonaan itse poimimatta tietoja muualta. Primaariluettelointi on minitietoja täydentävää luettelointia, jota tehdään, kun fyysinen aineisto on luetteloijan käytettävissä.

Aineiston lainauskuntoon saattaminen

Aineiston lainauskuntoon saattamiseen kuuluu teoksen tarroitus sekä nide- että infotarralla ja mahdollisilla muilla tarroilla sekä teoksen muovittaminen.

Liite 5: Seudullinen kokoelma –seminaarin ohjelma

SEUDULLINEN KOKOELMA –SEMINAARI

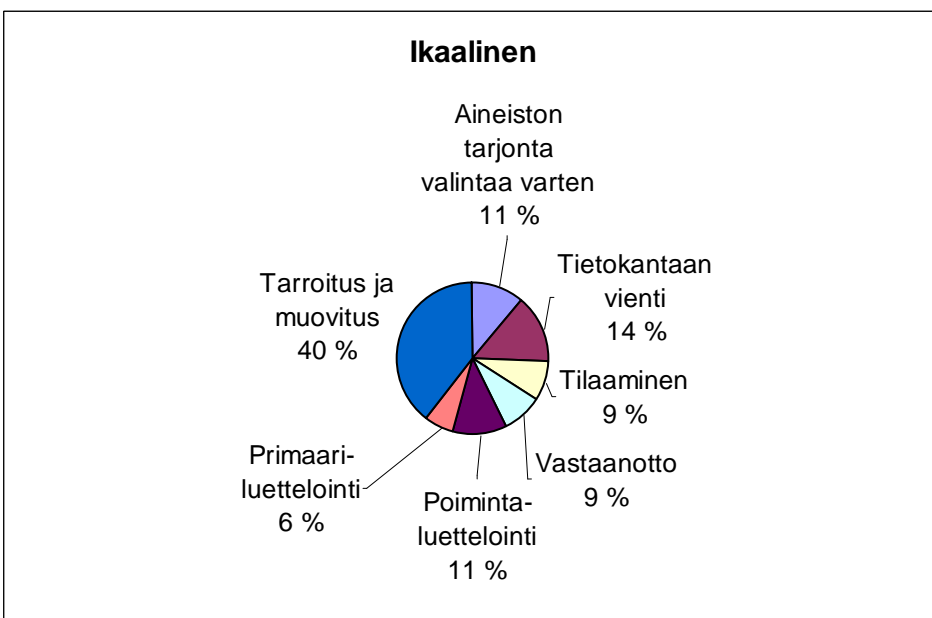
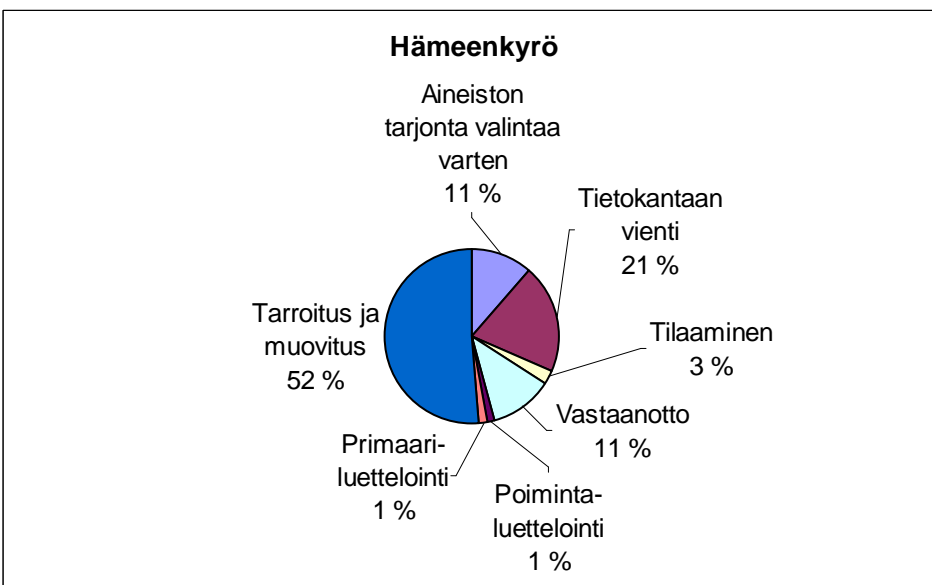
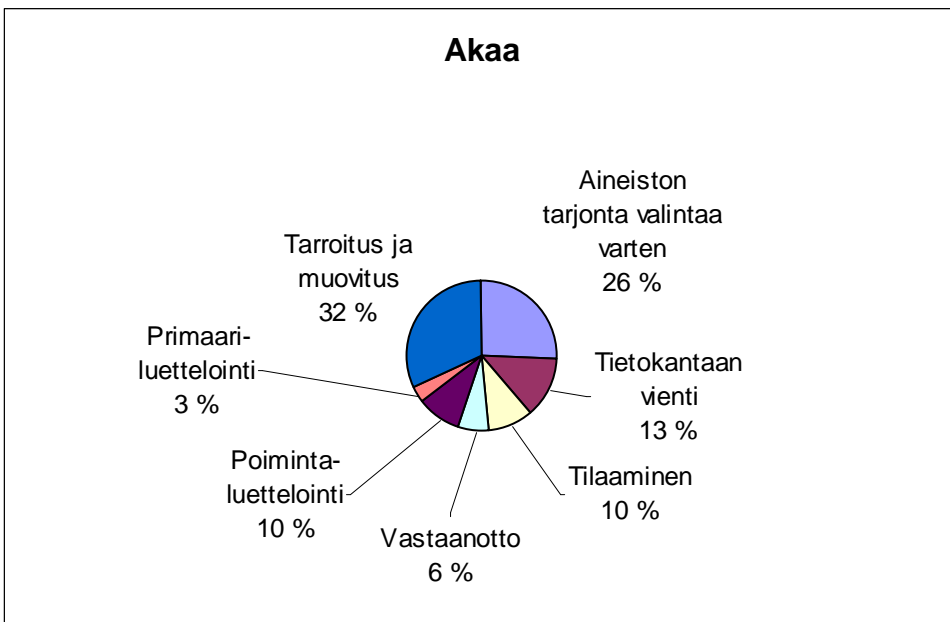
Aika   Torstai 6.3.2008 klo 8.30-15.45
Paikka   Tampereen kaupunginkirjasto, pääkirjasto, luentosali 1 parvikerros

---

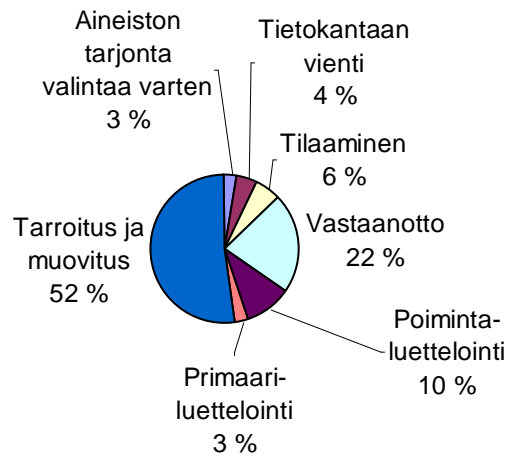
OHJELMA

- 8.30   Aamukahvi
- 9.00   Tervetuloa
- Kirjastotoimenjohtaja Tuula Haavisto, Tampereen kaupunginkirjasto
- 9.10   SEKO-projektin esittely
- Kirjastonhoitaja Maaret Lehtovirta, Tampereen kaupunginkirjasto
- 9.20   SEKO-projekti ja aineistonhankinnan keskeisimmät käsitteet sekä hankinnan käytännön menetelmät Tampereen kaupunginkirjastossa - keskustelua hankinnan käytännöistä
- Toimistoiesimies Sinikka Rynkä-Hokkanen, Tampereen kaupunginkirjasto
  - Kirjastonhoitaja Maaret Lehtovirta, Tampereen kaupunginkirjasto
- 10.50   Hankintayhteistyön toteutusvaihtoehdot
- Kirjastonhoitaja Maaret Lehtovirta, Tampereen kaupunginkirjasto
- 11.10   Keskustelua ja kommentteja SEKO-projektista
- 11.30   Lounastauko
- 12.30   Kokoelmayhteistyö Joensuun seutukirjastossa
- Kirjastonjohtaja Kaisu Kärnä, Pyhäselän kirjasto
- 14.00   Tauko
- 14.15   Kirjastokokoelmien kehittäminen ja kokoelmayhteistyö Espoon kaupunginkirjastossa
- Informaatikko Jaakko Sannemann, Espoon kaupunginkirjasto
- 15.45   Päivän päätös

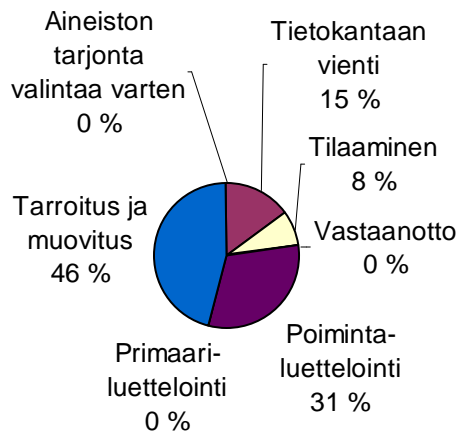
Liite 6: Aineiston hankinnan ajankäyttö kirjastoittain

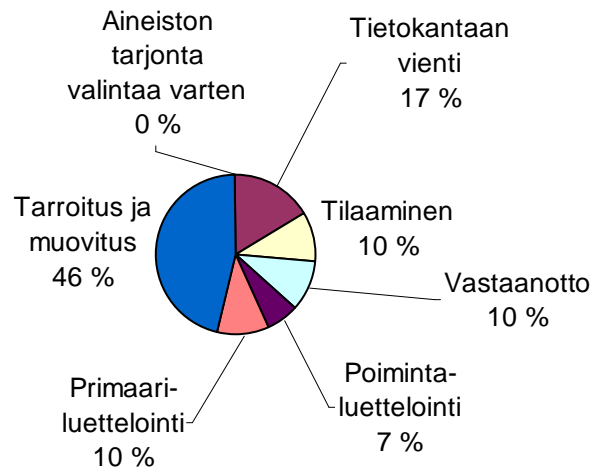
Kangasala

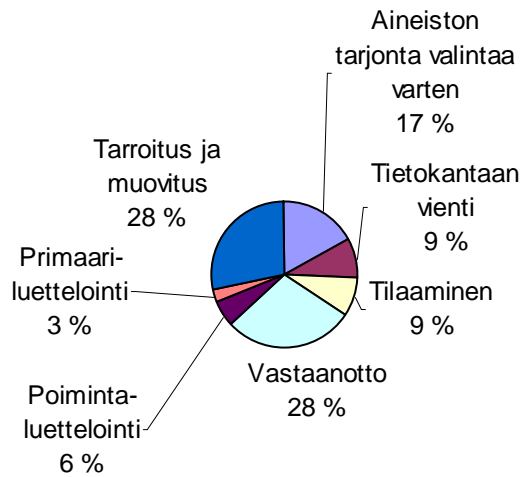
Kuhmalampi

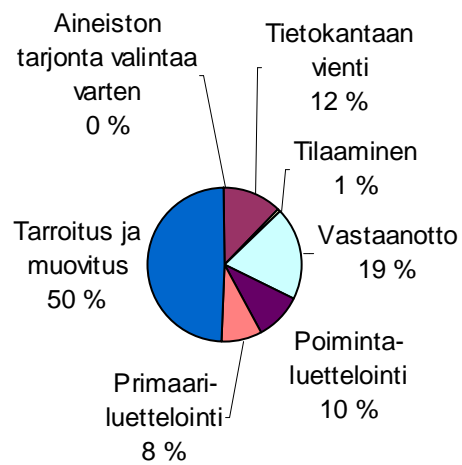
Lempäälä

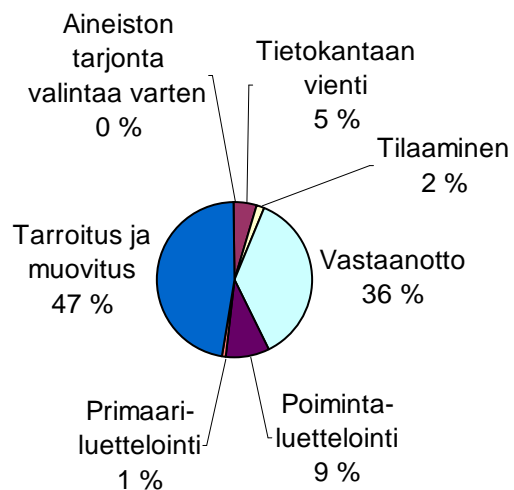
Mänttä

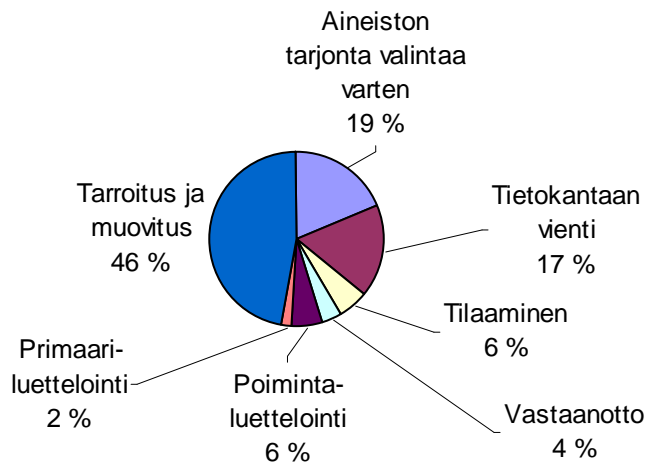
Nokia

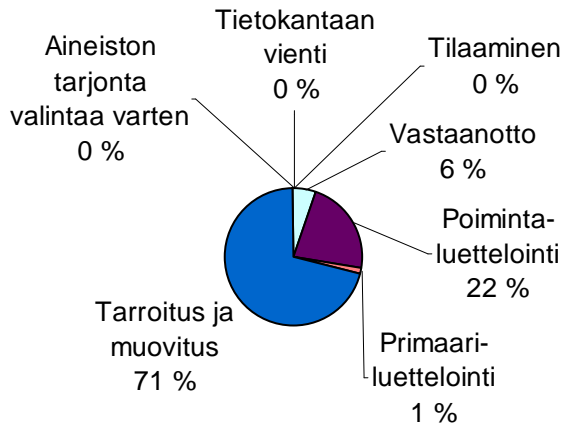
Orivesi

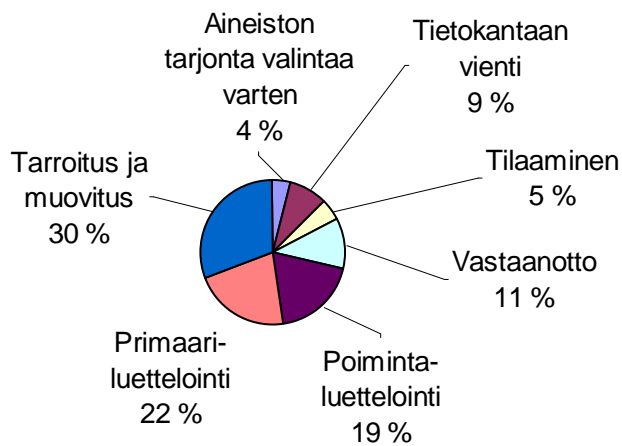
Pirkkala

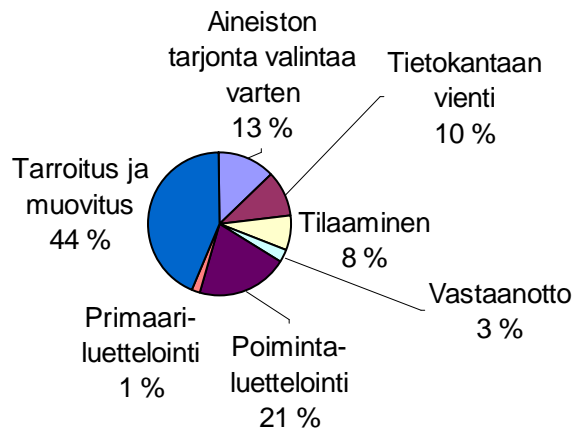
Punkalaidun

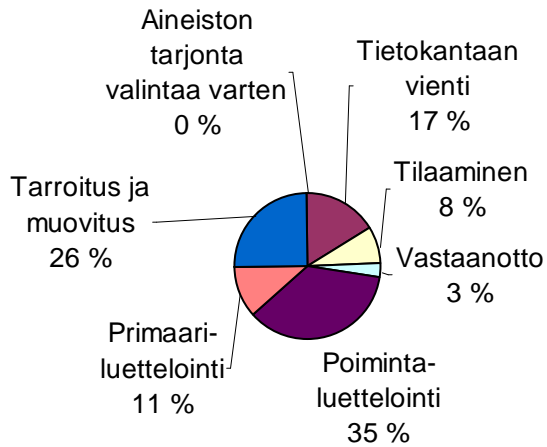
Tampere

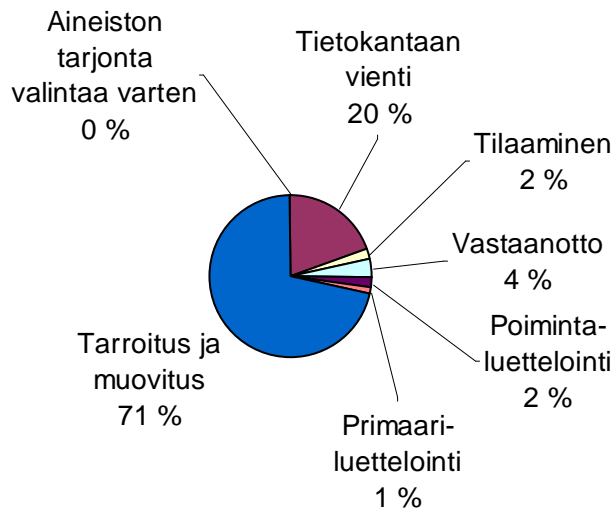
Ujala

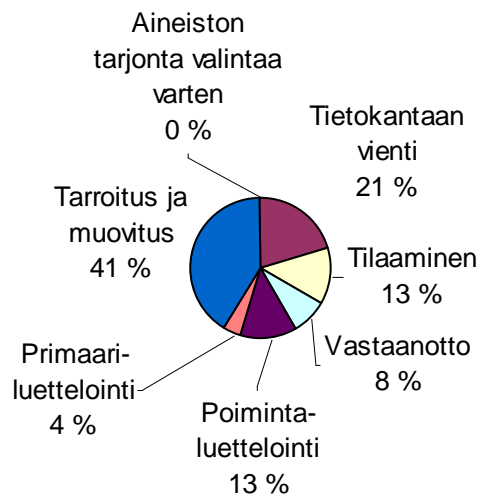
Valkeakoski

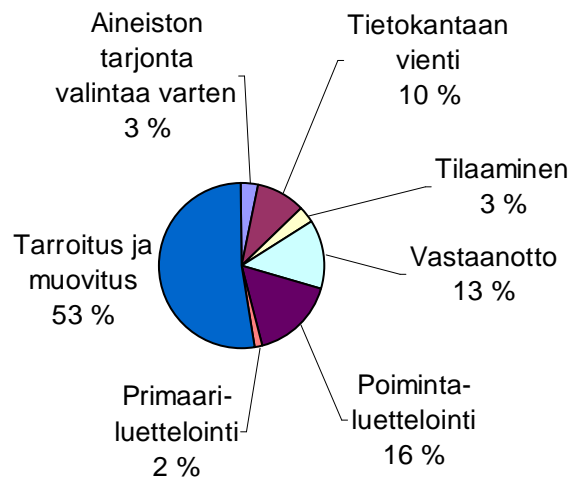
Vammala

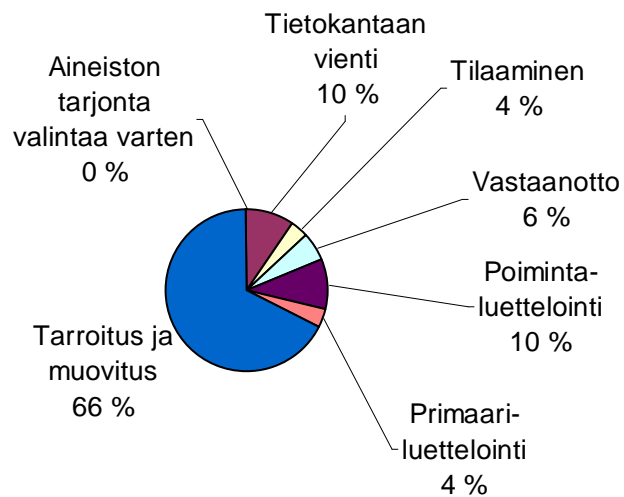
Vesilahti

Vilppula

Ylöjärvi

Äetsä